

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ

Βραβείο Ακαδημίας Αθηνών

Επιθεώρηση

ΤΕΥΧΟΣ 1^ο 2023 > ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ-ΑΠΡΙΛΙΟΣ

ΤΑ ΟΠΛΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗΤΗΣ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗΣ

και η τέχνη του πολέμου στο μέλλον

ΜΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΑ ΤΑΚΤΙΚΑ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΙΠΠΙΚΟΥ
ΣΤΗ ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ (1919-1922)
Α΄ ΜΕΡΟΣ

Η ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΕΜΠΛΟΚΗ
ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ
ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821

ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ
ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ
ΜΕ ΤΙΣ ΤΟΥΡΚΙΚΕΣ
ΕΝΟΠΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

5^η Α/Μ ΤΑΞ

ΓΕΝΙΚΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ ΣΤΡΑΤΟΥ
Δ3 (ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ)

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ

Επιθεώρηση

ΠΡΟΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΜΕΡΟΥΣ ΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ

ΤΕΤΡΑΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ • ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΗΣ 1883 • ΤΕΥΧΟΣ 1^ο 2023

• Αριθμός λογαριασμού του Περιοδικού Τράπεζα Πειραιώς
6915-130036-953 • IBAN: GR7901719150006915130036953

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ

Στελέχη ε.ε. και Πολιτικό προσωπικό > 2,40€ ανά έτος
του Στρατού Ξηράς

- Το Περιοδικό αποστέλλεται στη Μονάδα-Υπηρεσία που υπηρετεί ο συνδρομητής.
- Για τη διαχείριση της συνδρομής των ε.ε. στελεχών λειτουργεί η εφαρμογή του Περιοδικού στην Ηλεκτρονική Πύλη Διαδικτυακών Εφαρμογών του army.gr

Στελέχη ε.α. του Στρατού Ξηράς > 2,94€ ανά έτος
Ιδιώτες, Σύλλογοι κ.λπ. > 5,87€ ανά έτος

- Καταθέτουν τη συνδρομή στον Αριθμό Λογαριασμού Τράπεζας του Περιοδικού και αποστέλλουν την απόδειξη καταθέσεως (με FAX, e-mail ή ταχυδρομικώς) μαζί με το απόκομμα συνδρομής.
- Τα έξοδα τραπεζικής μεταφοράς της συνδρομής επιβαρύνουν τον συνδρομητή.

ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ (ΕΚΤΟΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ)

Απλή (Επιταγή Τράπεζας Πειραιώς) > 16,30€ ανά έτος
Συστημένη (Επιταγή Τράπεζας Πειραιώς) > 23,80€ ανά έτος

ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ (ΕΝΤΟΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ)

Απλή (Επιταγή Τράπεζας Πειραιώς) > 14,20€ ανά έτος
Συστημένη (Επιταγή Τράπεζας Πειραιώς) > 21,60€ ανά έτος

- Οι συνδρομητές Εξωτερικού εκδίδουν τραπεζική επιταγή από κατάστημα Ελληνικής Τράπεζας στο Εξωτερικό προς τον Αριθμό Λογαριασμού Τραπεζής του Περιοδικού (στη διεύθυνση του Περιοδικού).

Δωρεάν προβολή του Περιοδικού για τους μαθητές των Παραγωγικών Σχολών του Στρατού Ξηράς, μέσω της εφαρμογής του Περιοδικού στην Ηλεκτρονική Πύλη Διαδικτυακών Εφαρμογών του army.gr

Την εφαρμογή του Περιοδικού θα τη βρείτε στην Ηλεκτρονική Πύλη Διαδικτυακών Εφαρμογών του www.army.gr

ΑΠΟΚΟΜΜΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ

ΓΕΝΙΚΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ ΣΤΡΑΤΟΥ
Δ3 (ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ)
ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
1020 ΣΤΓ
Στρατόπεδο Παπάγου, Μεσογείων 227-231, Χολαργός, Τ.Κ. 15 561

Διαχείριση Έκδοσης

τηλ. 210 6553978

Διαχείριση Συνδρομητών

τηλ. 210 6553979

e-mail: ekdosis@army.gr

Επώνυμο: Όνομα:
Ιδιότητα: Νέα Συνδρομή Ανανέωση Συνδρομής
Οδός: Αριθμός: Τ.Κ.:
Πόλη: Τηλ:
ΑΦΜ (για τους ε.α.): e-mail:
Επιλογή Μέσου: Έντυπο ή CD ή Online (pdf)*

*Για τους ε.ε. και ε.α. συνδρομητές μέσω της εφαρμογής του Περιοδικού στο army.gr και για τους λοιπούς μέσω e-mail

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ Επιθεώρηση

2023 - ΤΕΥΧΟΣ 1^ο
(ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ-ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ)

ΕΚΔΟΤΗΣ
ΓΕΣ/Δ3

(Διεύθυνση Ενημέρωσης και Δημοσίων Σχέσεων)

Διευθυντής ΓΕΣ/Δ3
Ταχσος Βασίλειος Μουντοκαλάκης

Καταχώριση Συνδρομητών
Καταχώριση Μελετών
ΜΥ Βασιλική Κιρτζαλίδου
ΜΥ Μαρία Ρέκκα

Επιμέλεια Κειμένου
ΜΥ Μαρία Ρέκκα

Επεξεργασία Φωτογραφίας
Ηλεκτρονική Σελιδοποίηση
Multimedia
ΜΥ Βασιλική Κιρτζαλίδου
ΜΥ Μαρία Ρέκκα
ΜΥ Στέλλα Κοντουδάκη

Υποστήριξη Δικτυακού Τύπου (INTERNET)
ΚΕΠΥΕΣ

Εκτύπωση
ΤΥΕΣ

Στοιχεία Επικοινωνίας

τηλ.: 210 655 3978 (Διευθυντής Έκδοσης)

τηλ. & fax: 210 655 3979 (Διαχείριση Συνδρομητών-Μελετών)

τηλ.: 210 655 3166-67 (Καλλιτεχνική Επιμέλεια)

e-mail: ekdosis@army.gr

http://www.army.gr

ΠΡΟΣΟΧΗ: Δεν επιτρέπεται η αντιγραφή και αναδημοσίευση των άρθρων χωρίς την έγγραφη συναίνεση του ΓΕΣ.

ΟΡΟΙ ΥΠΟΒΟΛΗΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΠΡΟΣ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

Η Στρατιωτική Επιθεώρηση δέχεται για δημοσίευση εργασίες πρωτότυπες ή από μετάφραση, σύμφωνα με την Πάγια Διαταγή του ΓΕΣ 0-17/2001, που αφορούν τις παρακάτω κατηγορίες θεμάτων:

Στρατιωτικά Θέματα: Εθνική Άμυνα, Τακτική και Στρατηγική, Οργάνωση των Ενόπλων Δυνάμεων, Πολεμικά Μέσα και Υλικά Όπλα μαζικής καταστροφής, Ευρωπαϊκής Άμυνας-Στρατού, Νέες Απειλές (Στρατιωτικές-Οικονομικές-Ηλεκτρονικές), Ηγεσία-Ηθικές Δυνάμεις, Στρατιωτική Γεωγραφία, Στρατιωτική Ιστορία, Διοικητική Μέριμνα, Τεχνολογικές Εξελίξεις.

Γενικότερα θέματα Στρατιωτικής-Πολιτικής Φύσης: Παγκόσμιο Περιβάλλον, Συνασπισμοί, Συμμαχίες, Διεθνείς Οργανισμοί, Πόλεμοι Χαμηλής Έντασης, Καταπολέμηση Οργανωμένου Εγκλήματος, Διεθνείς Τάσεις και Εξελίξεις, Δίκαιο του Πολέμου, Ανθρωπιστικές Επεμβάσεις, Γεωπολιτικά-Γεωφυσικά-Διαστήματος, Εξελίξεις των Εθνικών Θεμάτων.

Εγκυκλοπαιδικά Θέματα: Οικονομικά και Πολιτισμού, Κοινωνικά, Θρησκευτικά, Φιλοσοφικά, Τέχνης-Επιστήμης, Ιστορικά, Λειτουργία του Δημοκρατικού Πολιτεύματος και των Δημοκρατικών θεσμών, οποιοδήποτε εγκυκλοπαιδικό θέμα για την επιμόρφωση των στελεχών του ΣΕ.

Περιορισμοί για τη συνταξη και υποβολή των εργασιών:

- να χρησιμοποιείται η δημοτική γλώσσα, χωρίς υπερβολές και ακρότητες.
- να μην υπερβαίνουν τις 20 σελίδες (A4), συμπεριλαμβανομένων των τυχόν συγγραμμάτων, εικόνων και φωτογραφιών και να μην περιέχουν διαβηθισμένες πληροφορίες.
- να μην περιέχουν σχόλια και κρίσεις σε βάρος προσώπων και να κινούνται μέσα σε ευπρεπές, τεκμηριωμένο επιστημονικό και τεχνικό πλαίσιο, χωρίς αιχμές, οξύτητες και προκλήσεις.
- να μην εκτρέπονται σε κρίσεις για την επίσημη πολιτική της χώρας και να μην εξιστορούν γεγονότα πολιτικής φύσεως που μπορούν να δημιουργήσουν προστριβές στο εσωτερικό της χώρας και με άλλα κράτη.
- να υποβάλλονται σε ηλεκτρονική μορφή (π.χ. Microsoft Word) στο e-mail του Περιοδικού ekdosis@army.gr, συνοδευόμενα από σύντομο βιογραφικό του συντάκτη με τα στοιχεία επικοινωνίας του και, εάν είναι δυνατόν, από ανάλογο φωτογραφικό υλικό (ανάυψος 300 dpi), κατάλληλο για εκτύπωση.
- να καταγράφονται υποχρεωτικά οι βιβλιογραφικές αναφορές και να αναφέρονται ευκρινώς ο συγγραφέας, ο τίτλος, ο εκδοτικός οίκος, ο τόπος-χρονολογία-αριθμός έκδοσης. Εφόσον πρόκειται για εργασία η οποία προέρχεται από αναπαραγωγή ή μετάφραση βιβλίου, άρθρου ή κειμένου να συνοδεύεται από την άδεια του συγγραφέα-φορέα.

- 1 Οι συντάκτες είναι υπεύθυνοι για το περιεχόμενο της εργασίας τους και την εξασφάλιση άδειας για τη χρησιμοποίηση των πηγών και βιβλιογραφικών αναφορών-παραπομπών, καθώς και των πνευματικών δικαιωμάτων.
- 2 Οι εργασίες που δημοσιεύονται στη Στρατιωτική Επιθεώρηση εκφράζουν τη γνώμη και τις σκέψεις των συγγραφέων και όχι αναγκάια τις αντιλήψεις ή το δόγμα του Γενικού Επιτελείου Στρατού.
- 3 Οι εργασίες επετειακού χαρακτήρα (28^ο Οκτωβρίου-25^ο Μαρτίου κ.λπ.), θα πρέπει να υποβάλλονται τουλάχιστον προ εξαμήνου, έτσι ώστε να δημοσιεύονται ως επίκαιρες στο Περιοδικό μας.
- 4 Οι συντάκτες, εφόσον δημοσιευθεί η εργασία τους, δικαιούνται για κάθε τυπογραφική σελίδα (μεγέθους χαρτιού 17,5 x 25 εκ.) 2.300 έως 2.700 γραμμάτων αμοιβή 6,53€ για πρωτότυπη μελέτη και 3,97€ για εργασίες από μετάφραση, σύμφωνα με την ΚΥΑ Υπ. Αριθμ. 2/76198/0022 (ΦΕΚ 208/τΒ´/11-02-2008). Οι δικαιούχοι μετά την έκδοση και διανομή του αντίστοιχου τεύχους του Περιοδικού, μπορούν να επικοινωνούν με τη Δνση Χρηματικού του ΤΥΕΣ στο τηλ.: 210 6552659.
- 5 Οι εργασίες που υποβάλλονται στο Περιοδικό γνωμοδοτούνται από την Επιτροπή Σύνταξης για τη δημοσίευσή τους ή μη, και ανεξάρτητα από την απόφαση η επιστροφή τους δεν προβλέπεται.
- 6 Για περισσότερες πληροφορίες και διευκρινίσεις, οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να επικοινωνούν με τη διαχείριση του Περιοδικού.

Πρόλογος έκδοσης

Αγαπητοί Αναγνώστες,

Φθάσαμε αισίως στην ολοκλήρωση του 1ου τεύχους του 2023 της *Στρατιωτικής Επιθεώρησης*, προσπαθώντας να ανταποκριθούμε στις απαιτήσεις που εγείρει η διαχρονικότητα του Περιοδικού και η αποστολή του.

Στο πνεύμα της εκτενέστερης ενημέρωσης πάνω στην ιστορία, το έργο, τη λειτουργία, την προσφορά και την εν γένει «ζωή» των Σχηματισμών και Μονάδων του Στρατού Ήρας, ξεκινάμε, όπως και στα προηγούμενα τεύχη, με ένα αφιέρωμα στην 5η Αερομεταφερόμενη Ταξιαρχία «Μεραρχία Κρητών».

Συνεχίζουμε με άρθρο ιδιαίτερου ενδιαφέροντος που αφορά στην εφαρμογή της τεχνητής νοημοσύνης στους πολέμους του μέλλοντος, το οποίο όμως προβληματίζει ταυτόχρονα για τα επακόλουθα μιας τέτοιας εφαρμογής.

Ακολουθεί το Α΄ μέρος αφιερώματος στη δράση του Ιππικού στη Μικρασιατική Εκστρατεία που καταδεικνύει «...την ανάγκη ταχυκίνητης εφεδρείας, πληροφοριών, ασφάλειας μετώπου-πλευρών-νότων [...], ειδικών επιθετικών επιχειρήσεων και εν τέλει «...την αξία του ελιγμού ως ποιοτικού και όχι μόνο ως ποσοτικού μεγέθους».

Εμπεριστατωμένο και πολύ ενδιαφέρον είναι επίσης το ιστορικό άρθρο με θέμα την εμπλοκή της Γαλλίας στην Επανάσταση του 1821. Πέρα από τους συνεχείς αγώνες εναντίον των φανερών εχθρών, διαδραματίζονταν και οι αγώνες –δυσκολότερης πολλές φορές φύσης– αντιμετώπισης των προθέσεων των Μεγάλων Δυνάμεων, καθιστώντας δισδιάκριτο τον αγνό φιλελληνισμό από την καλυμμένη συχνά επιδίωξη και διασφάλιση συμφερόντων.

Πολύ ενημερωτικό και επίκαιρο, σε ό,τι αφορά τη σχέση των πολιτικών κομμάτων της Τουρκίας με τις ένοπλες δυνάμεις της, είναι το άρθρο ειδικού επιστήμονα με το οποίο ολοκληρώνεται η επιλογή μας.

Ευχόμαστε να είναι αξιοποιήσιμη η παραχώρηση του χρόνου σας.

Η Συντακτική Ομάδα

Περιεχόμενα

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

σελ. 6

5η ΑΕΡΟΜΕΤΑΦΕΡΟΜΕΝΗ ΤΑΞΙΑΡΧΙΑ «ΜΕΡΑΡΧΙΑ ΚΡΗΤΩΝ»

ΑΡΘΡΑ

σελ. 12

ΤΑ ΟΠΛΙΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗΤΗΣ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗΣ ΚΑΙ Η ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΣΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

Ταξχος Μιχαήλ Πλουμής

σελ. 36

ΜΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΑ ΤΑΚΤΙΚΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΙΠΠΙΚΟΥ ΣΤΗ ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ (1919-1922) Α΄ ΜΕΡΟΣ

Αντγος ε.α. Αντώνιος Χατζηγεωργίου

σελ. 52

Η ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΕΜΠΛΟΚΗ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821

Ιωάννης Σ. Παπαφλωράτος

σελ. 80

ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΜΕ ΤΙΣ ΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΕΝΟΠΛΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

Ταξχος ε.α. Νικόλαος Νικολάου

ΖΕΙΔΩΡΗ ΚΑΛΛΙΠΕΙΑ

σελ. 88

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

σελ. 92

ΘΕΜΑΤΑ ΥΓΕΙΟΝΟΜΙΚΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ

σελ. 94

ΘΕΜΑΤΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ

σελ. 102

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

σελ. 108

5η Αερομεταφερόμενη Ταξιαρχία «Μεραρχία Κρητών»

Ιστορικά Στοιχεία

Έμβλημα της 5ης Α/Μ ΤΑΞ «V ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ ΚΡΗΤΩΝ» είναι ο Μινωικός Ταύρος με τη φράση «ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΝ Η ΑΠΟΛΛΥΣΘΑΙ». Ο Μινωικός Ταύρος ήταν το σύμβολο δύναμης και γονιμότητας κατά τη Μινωική εποχή. Η εικονιζόμενη στάση του παρουσιάζει την έντονη κινητικότητα που ανέπτυσαν οι ταύροι στο αρχαίο αγώνισμα με την ονομασία «ΤΑΥΡΟΚΑΘΑΨΙΑ». Έτσι συμβολίζεται η ορμή και ο δυναμισμός των Κρητών και κατ' επέκταση της Ταξιαρχίας μας. Η φράση «ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΝ Η ΑΠΟΛΛΥΣΘΑΙ» αποτελεί την απάντηση του έκπτωτου

Βασιλιά της Σπάρτης Δημάρατου στον Ξέρξη, όταν, εκστρατεύοντας εναντίον της Ελλάδας το 480 π.Χ., δεν μπορούσε να αντιληφθεί πώς ο λίγος Στρατός των Ελλήνων που αποτελείτο από ελεύθερους άνδρες που δεν εξαναγκάζονταν να πολεμήσουν με το μαστίγιο, είχε το σθένος και την ικανότητα να αντιπαραταχθεί σε έναν τόσο μεγάλο Περσικό Στρατό.

Η V ΜΕΡΑΡΧΙΑ ΚΡΗΤΩΝ συγκροτήθηκε αρχικά στη Λάρισα, τον Σεπτέμβριο του 1912. Τέθηκε ΥΔ της «Στρατιάς Θεσσαλίας» και έλαβε μέρος στον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο όπου και διακρίθηκε ιδιαίτερα στη Μάχη του Περδίκια, βόρεια

της Πτολεμαΐδας. Στον Β΄ Βαλκανικό Πόλεμο, η Μεραρχία έλαβε ενεργά μέρος στη φονικότερη μάχη των Βαλκανικών Πολέμων, τη Μάχη του Κιλκίς, ενώ την 11η πρωινή της 21ης Ιουνίου 1913, εισήλθε στην πόλη του Κιλκίς, πρώτη από όλους τους Σχηματισμούς που συμμετείχαν στη μάχη, έχοντας διασπάσει τη βουλγαρική αμυντική διάταξη.

Κατά τον Α΄ ΠΠ, η V Μεραρχία, υπό το Δ΄ ΣΣ, είχε έδρα τη Δράμα. Λόγω της συνθηκολόγησης του Σώματος με τους Γερμανούς, αποπλίστηκε και μεταφέρθηκε καθόλη τη διάρκεια του πολέμου στην πόλη Γκέρλιτς στην Α. Γερμανία. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος αποφάσισε τη συγκρότηση στην Κρήτη της «Μεραρχίας Κρήτης» η οποία μεταφέρθηκε αεροπορικά στη Θεσσαλονίκη και έλαβε ενεργά μέρος στις Μάχες του Σκρά και Δοϊράνης, στις 5 Σεπτεμβρίου 1918.

Κατά την περίοδο της Μικρασιατικής Εκστρατείας, η «Μεραρχία Κρήτης» μεταφέρθηκε στη Σμύρνη, στις 20 Σεπτεμβρίου 1920. Τον Ιανουάριο του 1921, μετονομάστηκε σε V Μεραρχία

και έλαβε μέρος σε όλους τους αγώνες υπό το Β΄ ΣΣ, με ιδιαίτερη διάκριση στη Μάχη Τσαούς Τσιφλίκ, στις 2-3 Ιουλίου 1921.

Με την κήρυξη του Ελληνοϊταλικού πολέμου, η V Μεραρχία που βρισκόταν στην Κρήτη επιστρατεύθηκε και εντός ολίγων ημερών μεταφέρθηκε στο μέτωπο της Β. Ηπείρου. Στις 29 Ιανουαρίου, εισήλθε στον αγώνα με το 14ο ΣΠ που κατέλαβε κατόπιν ηρωικού αγώνα τα Υψώματα της Τρεμπεσίνας, ενώ στις 2 Φεβρουαρίου 1941, το 44ο ΣΠ εγκαταστάθηκε στη στενωπό της Κλεισούρας και στις 16 Φεβρουαρίου επιτέθηκε και κατέλαβε τη ζωτικής σημασίας Κορυφή Πούντα Νορντ του Όρους Σεντέλι, μετά από σκληρό αγώνα και σφοδρή χιονοθύελλα, συλλαμβάνοντας 200 Ιταλούς αιχμάλωτους και άφθονο πολεμικό υλικό. Οι απώλειες της Μεραρχίας από της εισόδου της στον αγώνα μέχρι τη 12η Απριλίου του 1941 υπήρξαν μεγάλες, κυρίως λόγω των αντίξοων καιρικών συνθηκών. Μετά την έκδοση της Διαταγής σύμπτυξης του Ελληνικού

Τα Οπλικά Συστήματα Τεχνητής Νοημοσύνης και η Τέχνη του Πολέμου στο Μέλλον

(John Boyd, Charles Darwin, Sun Tzu)

Ταξος Μιχαήλ Πλουμής

Η τεχνητή νοημοσύνη χρησιμοποιείται όλο και περισσότερο στις εχθροπραξίες (warfare). Μελλοντικά, στο στρατηγικό, το επιχειρησιακό και το τακτικό επίπεδο πολέμου, διαφαίνεται πιθανή η αντικατάσταση της ανθρώπινης βούλησης και ενέργειας από αυτόνομα οπλικά συστήματα τεχνητής νοημοσύνης. Τα συστήματα αυτά ήδη χρησιμοποιούνται και έχουν τη δυνατότητα να αντιμετωπίζουν επιτυχώς απειλές, στη βάση του «Κύκλου του Boyd», ταχύτερα από τους ανθρώπους. Η αντιμετώπιση των οπλικών συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης θα είναι μια πολύ μεγάλη πρόκληση σε ένα μελλοντικό πόλεμο. Στο παρόν άρθρο υποστηρίζεται πως για να νικηθούν τα οπλικά συστήματα τεχνητής νοημοσύνης θα απαιτηθεί αντισυμβατική νόηση. Με βάση αυτή τη θεώρηση, καταγράφονται ιδέες (concepts) που μπορούν να χρησιμοποιηθούν στην εκπόνηση της στρατηγικής (strategy), των επιχειρησιακών σχεδίων (operational plans) και της τακτικής (tactics) σε έναν πόλεμο που διεξάγεται με οπλικά συστήματα τεχνητής νοημοσύνης.

Εισαγωγή

«Ο μελλοντικός Πόλεμος θα διεξαχθεί από τις μηχανές· θα έχουν όμως ακόμα οι άνθρωποι την ευθύνη του;»¹

Τα τελευταία χρόνια, η εισαγωγή και η χρήση στις πολεμικές επιχειρήσεις των οπλικών συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης προχωρεί με ταχείς ρυθμούς. Στο μέλλον, η ευρεία χρησιμοποίηση των συστημάτων αυτών αναμένεται να αλλάξει δραματικά τον χαρακτήρα του πολέμου σε όλα τα επίπεδα. Παράλληλα, αναμένεται να επιφέρει δραματικές αλλαγές στη στρατηγική, την επιχειρησιακή τέχνη, την τακτική και τα δόγματα των εμπόλεμων μερών.

Στον πόλεμο, η στρατηγική, η επιχειρησιακή τέχνη και η τακτική αποσκοπούν στην επίτευξη της νίκης. Με δεδομένη την αβεβαιότητα και την ύπαρξη της πιθανότητας, η νίκη συνήθως επέρχεται, όταν οι φίλιες δυνάμεις σχεδιάζουν και εκτελούν τα σχέδιά τους ταχύτερα και ορμητικότερα από τον αντίπαλό τους. Στη σχεδίαση των επιχειρήσεων λαμβάνονται υπόψη οι αρχές του πολέμου. Οι αρχές αυτές έχουν προέλθει από την εμπειρία του παρελθόντος, η οποία έχει κωδικοποιηθεί με επιστημονικό τρόπο από τους θεωρητικούς και τους επαγγελματίες του πολέμου. Χωρίς να αποτελούν πανάκεια, οι αρχές του πολέμου, ως θεμελιώδεις αλήθειες, αποτελούν τη βάση για τη σχεδίαση των πολεμικών επιχειρήσεων.

Τον περασμένο αιώνα, η πολεμική τέχνη επηρεάστηκε από την εργασία του Αμερικανού Σπνάρχου John Boyd. Ο Boyd επινόησε τον «Κύκλο του Boyd» (Boyd Cycle). Με βάση τον Κύκλο, οι φίλιες δυνάμεις εκτελούν αδιαλείπτως διαδοχικές ενέργειες τεσσάρων σταδίων [Observe, Orient, Decide, Act (OODA)], προκειμένου να καταφέρουν το πρώτο πλήγμα εναντίον της πιο επικίνδυνης απειλής αλλά και να επιτύχουν το νοηματικό αποπροσανατολισμό του αντιπάλου και την κατάρρευση του μηχανισμού λήψης απόφασής του.

Τον 21ο αιώνα, η εισαγωγή και η χρησιμοποίηση των οπλικών συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης φέρνει στον πόλεμο τις μηχανές, οι οποίες έχουν τη δυνατότητα να αξιολογούν απειλές ταχέως, να αποφασίζουν και να εκτελούν πολεμικά χτυπήματα σε πραγματικό χρόνο (real time), χωρίς την παρεμβολή της ανθρώπινης βούλησης. Η εισαγωγή των νοημών μηχανών στον πόλεμο φαίνεται να θέτει σε δευτερεύουσα μοίρα τον άνθρωπο και να προδιαγράφει παράλληλα την επικράτηση στις πολεμικές επιχειρήσεις εκείνων των εμπόλεμων μερών που διαθέτουν οπλικά συστήματα τεχνητής νοημοσύνης.

Με βάση τις παρατηρήσεις αυτές, το παρόν άρθρο, αφού περιγράψει συνοπτικά τον «Κύκλο του Boyd», θα αναφέρει τις προκλήσεις που θα τεθούν σε έναν πόλεμο όπου χρησιμοποιούνται οπλικά συστήματα τεχνητής νοημοσύνης. Κατόπιν, με βάση τις αρχές του πολέμου και την ανάγκη ανάπτυξης αντισυμβατικής νόησης για την αντιμετώπιση των οπλικών συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης, θα καταγραφούν ιδέες που μπορούν να χρησιμοποιηθούν στην εκπόνηση της στρατηγικής, των επιχειρησιακών σχεδίων και της τακτικής για την αντιμετώπιση των συστημάτων αυτών στις πολεμικές επιχειρήσεις.

¹James Vincent, "The future of war will be fought by machines, but will humans still be in charge?" *The Verge*, April 24, 2018, <https://www.theverge.com/2018/4/24/17274372/ai-warfare-autonomous-weapons-paul-scharre-interview-army-of-none> (accessed December 27, 2020).

Μικρά και Μεγάλα Τακτικά του Ελληνικού Ιππικού στη Μικρά Ασία (1919-1922)

Α΄ ΜΕΡΟΣ

Αντγος ε.α. Αντώνιος Χατζηγεωργίου

Σκοπός της μελέτης είναι η συνοπτική παρουσίαση των τακτικών έργων που ανέλαβαν κατά τη Μικρασιατική Εκστρατεία (1919-1922)

οι Μονάδες, Συγκροτήματα και Σχηματισμοί του Όπλου του Ιππικού, μέσα στο πλαίσιο του ευρύτερου ελιγμού των προϊσταμένων τους διοικήσεων και περιγραφή αξιομνημόνευτων τακτικών διεξαγωγής, με σκοπό:

- Την ανάδειξη και περιληπτική καταγραφή του ρόλου των Μονάδων-Συγκροτημάτων-Σχηματισμών Ιππικού κατά την εκστρατεία
- Την παρακίνηση νεότερων στελεχών του Στρατού Ήφρας –και όχι μόνο– να ασχοληθούν ενεργά με τη Μικρασιατική Εκστρατεία
- Την ελάχιστη απότιση φόρου τιμής στους συμμετέχοντες Ιππείς και ίππους κατά τις επιχειρήσεις αυτές, στο πλαίσιο της επετείου 100 χρόνων.

Προετοιμασία τμήματος του Ελληνικού Ιππικού κατά τη Μικρασιατική Εκστρατεία. (Πηγή: *Λεύκωμα Ιππικού Τεθωρακισμένων*, ΓΕΣ/ΔΙΤ, 2019)

Εισαγωγή

Αποτελεί γεγονός ότι υφίσταται ένας προβληματισμός τόσο για την επαρκή ανάπτυξη όσο και τη γενικότερη ενασχόληση και διδαχή της Στρατιωτικής Ιστορίας στην Ελλάδα και δη στα Στρατιωτικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα.¹ Στα παραπάνω, θα μπορούσαμε να προσθέσουμε τη χρόνια πλέον τάση να εστιάζουμε σχεδόν αποκλειστικά σε πραγματικές ή φανταστικές μας νίκες, παραβλέποντας ότι τα κύρια συμπεράσματα που οδηγούν στην εξέλιξη και προσαρμογή ενός Στρατού στο μεταβαλλόμενο επιχειρησιακό περιβάλλον προκύπτουν κυρίως από τις «ήττες» και όχι από τις «νίκες» του.²

¹ Παναγιώτης Γκαρτζονίκας, «Κλειώ και Άρως: Η Στρατιωτική Ιστορία, η Στρατηγική και η Επαγγελματική Στρατιωτική Μόρφωση», Περιοδικό *Στρατηγείν*, Τεύχος 1, σελ. 117-152, 2019.

² Παραδείγματα πολλά: δεν διδάσκεται διεξοδικά η κατάρρευση του Ελληνικού Στρατού του 1941, αλλά εμμένουμε –και εορτάζουμε– πανηγυρικά τη Μάχη των Οχυρών. Στην πραγματικότητα προσπαθούμε να υπερτονίσουμε το ηθικό/ηρωικό μέρος των επιχειρήσεων, στοχεύοντας στη συναισθηματική φόρτιση των ακροατηρίων για λόγους άσχετους με την εξαγωγή στρατιωτικών συμπερασμάτων. Άλλο βεβαίως είναι οι τελετές προς ανάπτυξη εθνικού φρονήματος και άλλο η μελέτη της στρατιωτικής ιστορίας προς ανάπτυξη ελληνικής στρατιωτικής σκέψης.

Η Στρατιωτική Εμπλοκή της Γαλλίας κατά την Επανάσταση του 1821

Ιωάννης Σ. Παπαφλωράτος, Νομικός-Διεθνολόγος,
Διδάκτωρ Πανεπιστημίου Αθηνών

«Το στρατόπεδο του Καραϊσκάκη»,
ζωγραφικός πίνακας του Θεοδώρου Βρυζάκη, (1855).

Η Γαλλία ήταν η τρίτη εκ των Μεγάλων Δυνάμεων, η οποία ασχολήθηκε ενεργώς με το «ελληνικό ζήτημα». Αυτό είχε πλέον τεθεί εκ των πραγμάτων (de facto) μετά την εκδήλωση της Επανάστασης του 1821 και τη μακροχρόνια αδυναμία της Υψηλής Πύλης¹ να την καταστείλει. Το Παρίσι διατηρούσε μακραιώνα συμφέροντα στην περιοχή της Εγγύς Ανατολής, τα οποία είχε κατοχυρώσει με τις διομολογήσεις.²

¹«Υψηλή Πύλη» (La Grande Porte) ονομαζόταν η οθωμανική κυβέρνηση από την πύλη στην είσοδο του κτηριακού συμπλέγματος, το οποίο στέγαζε τις κεντρικές διοικητικές υπηρεσίες της Αυτοκρατορίας στην Κωνσταντινούπολη.

²Οι διομολογήσεις συνίσταντο στην ευνοϊκή αντιμετώπιση των υπηκόων μίας Μεγάλης Δυνάμεως (αρχικά

Επίσης, επιδίωκε να παίξει τον ρόλο του προστάτη του Καθολικισμού στους Αγ. Τόπους. Μολαταύτα, ουδέποτε ασπάστηκε το βρετανικής εμπνεύσεως δόγμα της ακεραιότητας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Το γεγονός αυτό πιστοποιείται και από το σχέδιο για τη στρατιωτική κατάληψη της Πελοποννήσου και την ίδρυση μίας γαλλικής αποικίας,

η οποία θα τελούσε υπό κοινή διοίκηση Γάλλων και Ελλήνων.³ Το σχέδιο αυτό είχε εκπονηθεί το 1786, μετά τη σύναψη της Συνθήκης του Κιουτσούκ-Καϊναρτζή (το 1774)⁴ και την πλήρη προσάρτηση της Κριμαίας στη ρωσική επικράτεια (1783).⁵

Αρχικώς, η επανάσταση των Ελλήνων δεν προκάλεσε ιδιαίτερη αίσθηση στη Γαλλία. Μόνον μετά την πάροδο δύο ετών από την έκρηξή της, η γαλλική κυβέρνηση αντελήφθη τις προοπτικές οι οποίες διανοίγονταν στην περιοχή από ενδεχόμενη κατίσχυση των επαναστατημένων Ελλήνων. Η διπλωματική ήττα την οποία υπέστη το Παρίσι (από το Λονδίνο) στο θέμα των ισπανικών αποικιών στη Λατ. Αμερική και η δραστηριοποίηση ορισμένων ατόμων, όπως ο Δούκας της Ορλεάνης, ώθησαν τη γαλλική κυβέρνηση να μεταβάλει (αργά και προσεκτικά) πολιτική έναντι των Ελλήνων. Οι πρώτες κινήσεις είχαν ανεπίσημο χαρακτήρα και περιορίζονταν σε έναν στενό κύκλο αξιωματικών, όπως ο Φρανσουά Γκραιγιάρ (Francois Graillard) και ο Σαρλ-Νικολά Φαβιέρ (Charles-Nicolas Fabvier). Ο τελευταίος έκανε μία σύντομη κάθοδο στην Ελλάδα με το ψευδώνυμο De Borel. Κατόπιν, γύρισε στην πατρίδα του και μετέβη στη Μεγάλη Βρετανία προς συγκέντρωση εθελοντών.

Την ίδια περίοδο, όμως, άρχισε και η αφύπνιση της γαλλικής κοινής γνώμης εξαιτίας συγκεκριμένων περιστατικών, τα οποία αποδείκνυαν την τουρκική βιαιότητα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα κατά τη συγκεκριμένη περίοδο αποτέλεσε η καταστροφή των Ψαρών (την 25η Ιουνίου 1824). Τον Φεβρουάριο του 1825, ιδρύθηκε το πρώτο φιλελληνικό κομιτάτο στο Παρίσι υπό την επωνυμία «Société Philanthropique en faveur des Grecs». Οι στόχοι του ήταν ευρείς και περιλάμβαναν τη διοργάνωση εράνων και την παροχή στρατιωτικής βοήθειας προς τους Έλληνες. Το κομιτάτο έσπευσε να αναγγείλει

σε μία τρίτη χώρα. Το καθεστώς αυτό εφαρμόστηκε κυρίως στην Οθωμανική Αυτοκρατορία από τα μέσα του 16ου αιώνα (είτε επί βασιλείας του Σουλτάνου Σουλεϊμάν Β΄ το 1536 είτε επί βασιλείας του Σελίμ Β΄, το 1569). Οι πρόξενοι των Μεγάλων Δυνάμεων είχαν εκτεταμένη δικαιοδοσία επί διαφόρων νομικών θεμάτων, τα οποία άπτονταν υποθέσεων του Αστικού, Εμπορικού και Ποινικού Δικαίου. Οι υποθέσεις αυτές αφορούσαν την εμπλοκή ενός υπηκόου μίας ξένης χώρας. Σημειωτέον ότι το καθεστώς των διομολογήσεων ίσχυε και για τους Έλληνες που δρούσαν στην οθωμανική επικράτεια, ύστερα από την υπογραφή της ελληνοτουρκικής «Συνθήκης Εμπορίου και Ναυτιλίας» (γνωστής ως Συνθήκη της Κάλνιτζας), την 27η Μαΐου 1855. Η Συνθήκη αυτή έπαψε να ισχύει μετά το 1897. Οι διομολογήσεις καταργήθηκαν πλήρως με τη Συνθήκη της Λωζάνης του 1923 (τμήμα Α΄, άρθρο 28, τμήμα Β΄, αρ. 13). Βλέπε ενδεικτικά Χαρ. Νικολάου, *Διεθνείς πολιτικές και στρατιωτικές συνθήκες – συμφωνίες και συμβάσεις, από 1453 μέχρι σήμερα*, Εκδόσεις Φλώρος, Αθήνα 1996, σ.σ. 16, 17, 310 και 31-313.

³Δεσπ. Θέμελη-Κατηφόρη, *Το γαλλικό ενδιαφέρον για την Ελλάδα στην περίοδο του Καποδίστρια, 1828-1831*, Εκδόσεις Επικαιρότητα, Αθήνα 1985, σελ. 63.

⁴Σχετικά με τη Συνθήκη του Κιουτσούκ-Καϊναρτζή, βλέπε ενδεικτικά Χαρ. Νικολάου, σ.σ. 31-34 και Αμβρ. Φραντζής, *Επιτομή της ιστορίας της αναγεννηθείσης Ελλάδος, αρχομένης από του έτους 1715 και λήγουσα το 1835*, τ. Α΄, Αθήνα 1839, σ.σ. 12-19.

⁵Orest Subtelny, *Ukraine, a History*. Toronto: University Press, 1988, p. 176.

Οι ΣΧΕΣΕΙΣ των τουρκικών πολιτικών κομμάτων με τις Τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις (ΤΕΔ)

Νικόλαος Νικολάου, Ταξίαρχος ε.α., Πτυχιούχος στο Τμήμα Τουρκικών και Μεσανατολικών Σπουδών του ΕΚΠΑ, με ειδίκευση στην Οθωμανολογία/Τουρκολογία, Αραβολογία-Ισλαμική Θεματολογία

Τα γεγονότα του Ιουλίου του 2016 στην Τουρκία έθεσαν εκ νέου στο δημόσιο διάλογο τον παράγοντα «πραξικόπημα» και οδήγησαν σε μια διαδικασία επαναπροσδιορισμού του ρόλου των Τουρκικών Ενόπλων Δυνάμεων (ΤΕΔ) στην πολιτική ζωή της γείτονος χώρας.

Οι ιστορικοί παράγοντες που διαμόρφωσαν την έντονη συνάρτηση ΤΕΔ και πολιτικής μπορούν να αναχθούν στην περίοδο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας,¹ αλλά κυρίως στα πρώτα χρόνια της Τουρκικής Δημοκρατίας όπου εγκαθιδρύθηκε το μονοκομματικό κεμαλικό κράτος. Στο παρόν άρθρο, θα σκιαγραφήσουμε ποιο ή ποια από τα πολιτικά κόμματα που δημιουργήθηκαν στην Τουρκία μετά το 1946, πλην του Ρεπουμπλικανικού Λαϊκού Κόμματος (CHP), είναι πιο «πολιτικά» και με ποιο τρόπο «στάθηκαν» απέναντι στις ΤΕΔ την περίοδο 1946 μέχρι την απόπειρα του πραξικοπήματος του 2016, με γνώμονα την ευθυγράμμιση ή μη της πολιτικής τους με τον παρεμβατισμό των ΤΕΔ.

¹Οι γενίτσαροι είχαν τη δύναμη να ενθρονίζουν και να εκθρονίζουν Σουλτάνους, καθώς επίσης και να διορίζουν και να απολύουν ανώτατους κρατικούς υπαλλήλους, ανάλογα με τις περιστάσεις.

Περίοδος 1946-2002

Μέχρι τις αρχές του 21ου αιώνα και πριν αναλάβει το ΑΚΡ την εξουσία, στην τουρκική πολιτική ζωή δημιουργήθηκαν πολλά κόμματα κατά περιόδους, από τα οποία τέσσερα μόνο (βασικά ήταν τρία) «υποτίθεται» ότι κατάφεραν να υπερβούν το πλαίσιο που έχουν χαράξει οι ΤΕΔ και να αποστρατικοποιήσουν την εξουσία: το Δημοκρατικό Κόμμα (1950-1960) του Αντνάν Μεντερές, το Κόμμα της Μητέρας Πατρίδας (1983-1993) του Τουργκούτ Οζάλ αρχικά και στη συνέχεια του Μεσουτ Γιλμάζ, το Κόμμα Ορθού Δρόμου του οποίου ηγήθηκε ο Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ από το 1987 μέχρι το 1993 και η Τανσού Τσιλέρ από το 1993 μέχρι το 2000, και το Ισλαμικό Κόμμα Ευημερίας (1996-1997) του Νετσεμντίν Ερμπακάν. Τι θα μπορούσαμε να πούμε για τις περιόδους της διακυβέρνησής τους;

Δημοκρατικό Κόμμα (1950-1960) -ΔΚ

Οι αξιολογήσεις για την πολιτική του ΔΚ σε σχέση με την επίσημη ιδεολογία του καθεστώτος (κεμαλισμός) και των ΤΕΔ διαφέρουν πολύ μεταξύ τους. Σύμφωνα με μια άποψη, το ΔΚ, με το σύμπλεγμα που του προκαλούσε η ύπαρξη απέναντί του, του CHP, του κόμματος δηλαδή που διεξήγαγε τον Πόλεμο της Ανεξαρτησίας (1919-1922) και ίδρυσε το κεμαλικό καθεστώς, ένωθε δέος έναντι της στρατιωτικής δομής και νοοτροπίας, ενώ ταυχόχρονα είχε τη διάθεση να κρατήσει κάποια απόσταση. Σύμφωνα δε με μια άλλη άποψη, το ΔΚ, σπάζοντας την παράδοση του «ουδέτερου στρατού», την οποία υποτίθεται ότι θεμελίωσε ο Κεμάλ Ατατούρκ στις αρχές της Δημοκρατίας, προκάλεσε και έβλαψε τις ΤΕΔ: επιχείρησε, δηλαδή, ο Μεντερές να τους αναθέσει τη διασφάλιση της «τάξης», στο όνομα των δικών του κομματικών συμφερόντων εναντίον του αντίπαλου κόμματος (CHP). Παραθέτοντας και την παρακάτω άποψη, έχουμε έναν πλήρη κατάλογο των δικαιολογιών για την στρατιωτική επέμβαση του 1960. Το ΔΚ παρέκκλινε από τις μεταρρυθμίσεις τού Ατατούρκ που προωθούσαν την εκκοσμίκευση, παραμέλησε τον στρατό και ώθησε τη δημοκρατία σε μια κατεύθυνση όχι διεύρυνσης, αλλά εσωστρέφειας. Ένα μέρος της τουρκικής αριστεράς θεωρεί ότι αυτή η επέμβαση είναι η αρχή μιας σειράς πραξικοπημάτων που δείχνουν έλλειψη εμπιστοσύνης στον λαό, θεωρώντας τον μια μάζα που πρέπει να κηδεμονεύεται, και ώθησαν την αριστερά στον τυχοδιωκτισμό. Ένα άλλο μέρος της αριστεράς θεωρεί ότι το 1960 η στρατιωτική γραφειοκρατία πραγματοποίησε ένα «προοδευτικό» πραξικόπημα εναντίον της αστικής τάξης που αναπτυσσόταν υπό την προστασία του ΔΚ και της συντηρητικής μάζας.

Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι το ΔΚ βρισκόταν στη διαδικασία προετοιμασίας μιας υποδομής για την «αποστρατικοποίηση»: κατήργησε το δικαίωμα των αξιωματικών να χρησιμοποιούν «ορντινάτσες», πήρε μέτρα εναντίον της αυτοτέλειας της στρατιωτικής δικαιοσύνης, σχεδίασε μεταρρυθμίσεις στις ΤΕΔ και διαμόρφωσε μια νέα αμυντική πολιτική ενώ παράλληλα ανέθεσε σε έναν απόστρατο συνταγματάρχη το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας. Στο παρασκήνιο, όμως, καθοριστική ήταν η σχέση συνεννόησης και συνεργασίας που είχαν αναπτύξει στο θέμα της προστασίας του καθεστώτος το CHP και ο ηγέτης του, Ισμέτ Ινονού με τις ΤΕΔ. Είναι όμως δύσκολο να απαντηθεί το ερώτημα: «Προστασία από ποι-

ΓΡΑΦΤΗΚΑΝ...

Ο ιστορικός και το '21

Τό '21 ήταν δύσκολο ως ιστορική πράξη. Παραμένει δύσκολο και ως μελέτη. Η απλουστευτική γραφή παρέχει εύκολια συγγραφής άλλ' ενέχει τον κίνδυνο της επίσημονικής έκτροπής. Σύστασή μας είναι: «Μελέτα μετά μόχθου· Τότε θά φθάσεις στην ουσία».

»τό έργο μας (ως ιστορικών) είναι περιπεπλεγμένο. [...] Αλλά περιπεπλεγμένες είναι και οι ρίζες των μεγάλων δέντρων. Χωρίς μελέτη, όμως, των ριζών δεν μπορεί να κατανοηθεί ούτε τό ύψος ούτε τό μέγεθος του δέντρου. Τό '21 είναι πλάτανος μέ βαθύ και πυκνό ρίζωμα. [...] Μόνον αυτοί που είναι σίγουροι για τίς «ἀλήθειές» τους προσφέρουν εϋπάτηση και εύκολοχώνευτη πνευματική τροφή. Τό '21 είναι μία δύσκολη ιστορική κορυφή και θέλει μόχθο να κατακτηθεί. Ειδικά τώρα, που η ιστορία της Έπανάστασης φορτώθηκε μέ πλήθος θεωρητικά προβλήματα και μέ άνυπόστατες προσεγγίσεις, που τείνουν να τό παραμορφώσουν. [...] Τό '21 έχει πολύ πληγωθεί. Πρέπει να κλείσουμε τίς δικές του για να κλείσουν και οι δικές μας πληγές. Πληγώνοντας τό παρελθόν, πληγώνουμε τό παρόν και τό μέλλον.

»μετά τό θάνατό της Ιστορίας στά σχολεία –κι όχι μόνο στά ελληνικά– υπάρχει κίνδυνος να γίνουν «έξιτληλα» (=νά έξαλειφθούν) «έργα μεγάλα και θαυμαστά», όπως γράφει ο Ηρόδοτος και να διαμορφώσουμε μία κοινωνία χωρίς μνήμη και κρίση. Πολλά έννοει και περισσότερα ύπνοει ο Άμερικανός στοχαστής Φράνσις Φουκουγιάμα, όταν όμιλει για τό τέλος της Ιστορίας.¹

Η σπουδή του 1821 διέτρεξε κατ' αρχάς, και επί εκατό και πλέον χρόνια, ένα σοβαρώτατο κίνδυνο: τόν άκριτο θαυμασμό των λογίων, των ποιητών και λογής-λογής κειμενογράφων, δημοσιογράφων και πεζογράφων, κυρίως των άγορητών και λοιπών τραπεζορητόρων, που έδωσαν στό γεγονός, μία μεταφυσική διάσταση, και αυτό κατ' αντίθεση προς τούς ίδιους τούς αγωνιστές, πολιτικούς και πολεμιστές, που έκφράστηκαν μέ απλότητα και οι περισσότεροι μέ σεμνότητα και λιτότητα. Κατ' αντίθεση επίσης προς τούς πρώτους επίσημους ιστορικούς, τόν Κων/νο Κούμα, τόν Σπ. Τρικούπη, τόν Ίω. Φιλήμονα και τόν κορυφαίο πάντων Νικόλαο Σπηλιάδη, που, παρά τούς ύψηλους τόνους έκφράσεων, προσπαθούν να είναι άκριβείς, μετρημένοι και, στό μέτρο του δυνατού, αντικειμενικοί. Ωστόσο, οι λεγόμενοι «πανηγυρικοί», που οι πλείστοι ήσαν για τά πανηγύρια –κακές άπομιμήσεις των αρχαίων «πανηγυρικών»– έβλαψαν και βλάπτουν τήν υπόθεση του '21, διότι δεν καλλιεργούν ούτε μύθο, ούτε θρύλο· προκαλούν άπεναντίας δυσπιστία και άποστροφή, που δεν περιορίζεται στον όμιλητή αλλά προεκτείνεται στό γεγονός.

»Υπάρχει ακόμη μία τάση να υποτιμάται ή ιστορία τήν όποία διδασκόμαστε παλιά στα σχολεία. Ασφαλώς υπήρχαν άβλεπίες, άποπήματα, έσφαλμένες κρίσεις αλλά και παραλείψεις.

¹Francis Fukuyama: «The end of the history and the last man», Νέα Υόρκη 1992.

»Από τίς πρώτες νεανικές μου συγγραφές, είχα ως καθοδηγητική αρχή τήν ακόλουθη «συνταγή»: ένας ιστορικός μπορεί να αγαπά ή να θαυμάζει, να άπεχθάνεται ή να άποδοκιμάζει, δεν επιτρέπεται όμως να μισεί. Διότι τό μίσος που διαχέεται μέσω της ιστορίας γίνεται καθοδηγητικός άξονας της πολιτικής. Και τό μίσος είναι πάντα σύμβουλος κακός. Ο ιστορικός, όσο κι αν επιβάλλεται να είναι επικριτικός, δεν επιτρέπεται να γίνεται δάσκαλος μίσους.

»Είμαι επίσης αντίθετος και προς τή μειωτική Ιστορία, που κατεδαφίζει όλη τή δημιουργία του χθές. Οι ιστορικοί κρίνουν αλλά δεν είναι κριτές σαν κάποιους τηλεοπτικούς παρουσιαστές που κάνουν έργο τους τό να μειώσουν τούς πάντες και τά πάντα. Ούτε πρέπει οι σύγχρονοι ιστορικοί, έπηρεασμένοι από τήν τωρινή τους ιδεολογική τοποθέτηση, να άπαιτούν από τούς ανθρώπους του χθές –κι αυτά a posteriori, φυσικά!– να είχαν πράξει ό,τι μπορεί να είναι ή κομματική επιδίωξη του σήμερα. [...] Σε ό,τι άφορτά στό *21, βεβαίως έπρεπε να μελετηθεί ο έσωτερικός άγώνας, ή κοινωνική διαπάλη, οι προσωπικοί και τοπικοί ανταγωνισμοί που όδήγησαν τόν επανάστατημένο λαό στην άλληλοσφαγή, στον «όκρουέντα» εμφύλιο πόλεμο, όπου ο πρωταγωνιστικός ρόλος περιέρχεται στην α τ η,² τήν άλάστορα. Ούτε έπρεπε να άποκρύπτονται αυτά, όπως γινόταν παλιά, όταν οι πληγές ήσαν νωπές, και οι πρωταγωνιστές, καθώς και οι άμμεσοι άπόγονοί τους ζούσαν ακόμη. Σήμερα πρέπει να μελετάμε τά γεγονότα μέ τή δέουσα νηφαλιότητα, sine ira et studio (=χωρίς όργή και πάθος), με κατευθυντικό γνώμονα τή διδαχή. Δηλαδή τή συναγωγή των άναγκαίων συμπερασμάτων ώστε ανάλογο κακό σε ανάλογη στιγμή να μην ξανασυμβεί. Τότε μόνο τό πάθημα γίνεται μάθημα και τότε μόνο ή ιστορία γίνεται οδηγός προς τό καλό και όχι προς τόν όλεθρο. Για τόν γράφοντα, διδακτική και συγγραφική αρχή ήταν πάντα ή φράση του Μακρυγιάννη: «Έγώ κρέας για εμφύλιο δεν πουλώ». Έζησα τόν όλεθριώτατο εμφύλιο που γνώρισε ο τόπος αυτός από τήν αρχαιότητα ως σήμερα· δεν επιθυμώ να γνωρίσω άλλον. Είθε στό μέλλον οι ιστορικοί να καταγράφουν πολιτικές πράξεις πολιτισμού, ήθικης και πνευματικής προαγωγής και όχι πολέμους. Προς τό παρόν, δυστυχώς, όπως τό πρόέβλεψε ο Θεουκιδίδης, πόλεμοι –έστω και με οικονομική μορφή– θά γίνονται έφόσον ή ανθρώπινη φύση θά παραμένει ίδια («έως αν ή αυτή φύσις ανθρώπων ή» Γ' 82, 2).

»Τό '21 έχει πολύ κακοπάθει τά τελευταία χρόνια και από περιέργους «άνακαινιστές» που είτε δεν τό βλέπουν και τό άγνοούν, είτε τό βλέπουν μέ ένα (ή και μισό) μάτι και έτσι φωτίζουν μέρος μόνον από τήν τεράστια έκτασή του. Άλλοι έφοδιασμένοι μέ τά «καπνογόνα» κάποιας ιδεολογίας ή ιδεοληψίας– ακόμη και θρησκευτικής– θολώνουν τό εύρύ τοπίο και είναι αδύνατο να δεί κανείς μέ εύκρίνεια πρόσωπα και καταστάσεις. Ο Κωνσταντίνος Τσάτσος, που είχε μία βαθύτατη γνώση του '21, έγραψε τά προειδοποιητικά για τόν κίνδυνο που έγκυμονούσε ή δήθεν άπομυθευτική ιστορία, που ήταν τότε και σήμερα του συρμού. «Υποτιμώντας ή σπιλώνοντας μεγάλα όνόματα ή έξαιρετικά γεγονότα δεν άπομυθοποιούμε τό '21· τό παραμορφώνουμε».³

²Ατη=μανία που σκοτίζει τό μυαλό. Άλλάστωρ=όλεθριος. Μέ τήν εύκαιρία αυτή σημειώνουμε ότι λόγω της χθαμαλής έλληνομάθειας που κυριαρχεί στα ελληνικά σχολεία και πανεπιστήμια, άναγκαζόμαστε –μέ λύπη– να έρμηνεύουμε, παρενθεντικά ή ύποσημειωτικά, λέξεις που άλλοτε ήσαν αυτόνοτες.

³Κωνσταντίνος Τσάτσος: «25η Μαρτίου», στό συλλογικό έργο «Τό Εικοσιένα, Η Κιβωτός του Νέου

»...προεκτείνοντας τις σκέψεις του, γράφει:

«Γι' αυτό θολώνουν την αλήθεια και βλάπτουν την πατρίδα εκείνοι που, άποισι-πώντας είτε άνομήματα είτε κατορθώματα και συνθλίβοντας πρόσωπα και πράξεις κάτω από την καλύπτρα μιάς μονόπλευρης έρευνας, επιχειρούν να δώσουν στα γεγονότα του παρελθόντος έρμηνείες, που προσαρμόζονται σε άμφισβητήσιμες πολιτικές επιδιώξεις του παρόντος».

»Αυτό δέν πρέπει να παραβλέπεται. Διότι τό '21 δέν ήταν προϊόν μόνον οικονομικο-πολιτικών και κοινωνικών όρων, ούτε μόνον θρησκευτικών και πνευματικών παραγόντων· ήταν –κι έτσι παραμένει– ένα συναισθηματικό γεγονός, ένα «πύρωμα ψυχής», όπως λέει ο Παλαμάς, που δέν μπορεί να έρμηνευθεί με τις παραμέτρους τής στεγνής λογικής. Ο Νίκος Καζαντζάκης σε μιά όμιλία του στό BBC τό 1946 είχε πει:

«Η πιό στοιχειώδης λογική άντιστάθηκε στην άγια τούτη παραφροσύνη. Πώς μιά φούχτα άνθρωποι ξαρμάτωτοι, πεινασμένοι, άνοργάνωτοι μέσα σε μιά Εύρώπη λυσσαλέα άντιδραστική, μπορούσαν να σηκώσουν κεφάλι και να έλπίσουν έλευθερία;»

»Στήν Έλληνική Έπανάσταση μπήκαν όλες οι κοινωνικές κατηγορίες Έλλήνων, είτε με τή θέληση είτε παρά τή θέλησή τους, συμπορευόμενες ή πιεζόμενες από τά γεγονότα. Τίμημα βαρύτατο πλήρωσαν όλοι. Κέρδη, όμως, δέν είχαν έξ'ίσου όλοι. Κι αυτό άφορα και σε άρχοντες, σε πλοιοκτήτες και όπλαρχηγούς που κάποιους τό τέλος του Άγώνα τούς βρήκε να είναι «Ίρου πενέστεροι».⁴

Άσφαλώς, ό φτωχός λαός που σήκωσε τά μεγαλύτερα βάρη του Άγώνα, δέν κέρδισε όσα έλπιζε αλλά πολλοί ήταν αυτοί που από τή λαϊκή τους τάξη, είτε κατ' άξίαν είτε παρ' άξίαν, έφθασαν ψηλά και όπωσδήποτε χάρη στις νέες συνθήκες, παρά τις τρομερές δυσκολίες, δημιούργησαν για τόν έαυτό τους και για τή χώρα τους προύποθέσεις ανάπτυξης, που ήταν πολλαπλές και όχι μόνον οικονομικές.

Κι αυτό είναι διαπίστωση· δέν είναι ιδεολογία σάν αυτό που προβάλλεται σήμερα υπό τό όνομα «άποδομητική ιστορία». Πού κι αυτή πολιτικούς σκοπούς έξυπηρετεί. Και γι' αυτό λειτουργεί σάν Προκρούστεια κλίνη. Άρα αυτό που διακηρύσσεται από έπιτηδείως προβεβλημένους για άσυνέχεια τής γλώσσας, τής έθνικής συνείδησης κ.λπ., ύπηρετεί ένα σκοπό, βεβαίως ύψηλό, αλλά καθόλου ίερό: να δημιουργηθεί στό μέλλον ένας κόσμος χωρίς συνέχεια, χωρίς συνείδηση ιστορικής άποστολής. Και αυτό, ως ένα μεγάλο βαθμό, ύπηρετείται από τή λιπόσαρκη ιστοριομάθεια των νέων.⁵

Και όμως ή συνέχεια ύπάρχει. Καμιά άνθρώπινη γενιά δέν ήλθε από τό πουθενά. Όταν γράφω τό γράμμα Γ, τό γράφω και τό προφέρω, όπως τό έγραφαν και τό προέφεραν οι άνθρωποι του χώρου μου από τή γεωμετρική εποχή κι ύστερα. Είναι άφελές, λοιπόν, να ύποστηρίζεται ότι ή άνθρώπινη ζύμη που δημιούργησε τό '21 δέν είχε έθνικά προσδιοριστικά στοιχεία και περίμενε τις έκσπερματώσεις του Γαλλικού Διαφωτισμού και τής Γαλλικής Έπαναστάσεως για να γονιμοποιηθεί και να λάβει μιά εύρωπαιζουσα έλληνομορφή. Δέν

¹Έλληνισμός, Εύθύνη/Κείμενα τής Μεθορίου/9, 1993, σ. 192.

⁴Πανάθλιος ζητιάνος· αναφέρεται στην Όδύσσεια (ε, 4-7 κ.έ.). Τό όνομά του ήταν Άρναίος. Λεγόταν Ίρος σκωπτικά (από τό Ίρις), διότι οι μνηστήρες τόν χρησιμοποιούσαν ως άγγελιοφόρο.

⁵Είναι από κάθε άποψη ένδεικτική –και πάντως πολλαπλά διδακτική– μιά ύπουλη τακτική που σκοπεύει στη μείωση των παλαιών ιστορικών. Οι νεοιστορικοί βγάζουν «παραμυθάδες» τούς παλιούς ιστορικούς, για να γίνονται πιστευτά τά δικά τους ...παραμύθια!

άγνοω, ούτε άμφισβητώ τις επιδράσεις όθνείων (=ξένων) στοιχείων. Αλλά ούτε και ύποτιμώ τόν καθοριστικό ρόλο του ένθαδικού, του ίθαγενοϋ, του τοπικού στοιχείου. Έλληνες ύπήρχαν και επί Βυζαντίου και επί Τουρκοκρατίας, χωρίς οι πλείστοι να τό ξέρουν ότι ήσαν Έλληνες. Τό ρόδο όμως, γράφει ξένος συγγραφέας, δέν παύει να είναι ρόδο, επειδή δέν ξέρει τό όνομά του. Ένας άλλος ξένος συγγραφέας ό Samuel Butler (1835-1902) στό μυθιστόρημά του «Κοινή άνθρώπινη μοίρα» έχει γράψει: Είμαστε σάν τις μέρες και οι γονείς μας είναι τό χθές». Άς μή βιαζόμαστε, λοιπόν, να θάψουμε τό παρελθόν, γιατί θά θάψουμε τό μέλλον. (30-31)

»Τό σημερινό Έλληνόπουλο άγνοεί τό τί έγινε, πώς έγινε, γιατί έγινε και ποιά σημασία είχε αυτό που έγινε. Δύσκολα μπορεί να κατανοήσει τήν εύρύτητα του μεγάλου αυτού γεγονότος, τήν διάσταση που με τρόπο ήχηρό αλλά άκριβή και παραστατικό του προσέδωσε ό Σπυριδων Λάμπρος:

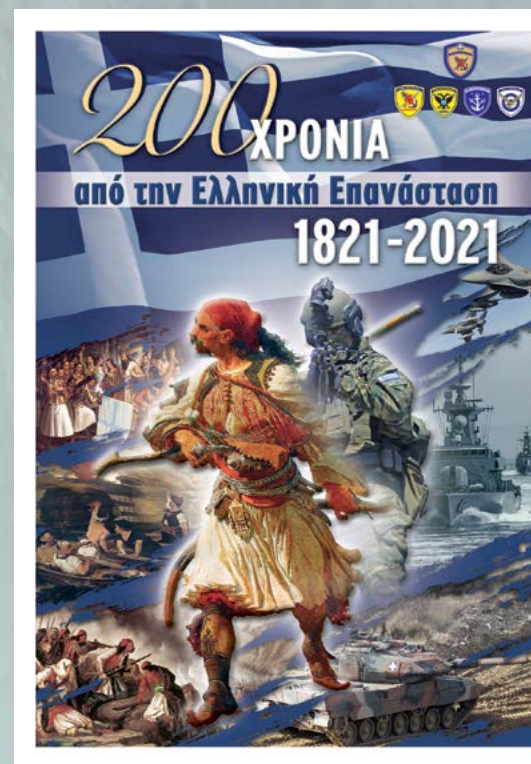
«Η Χάρτα του Ρήγα είναι πολύ εύρυτέρα του χάρτου των Σπαρτιατών και του Δημοσθένους. Ο δέ έλληνισμός ανανήφω⁶ εκ του εφιάλτου τής δουλείας και αναλαμβάνων ν' άνάκτηση τήν υπό του Άγαρηνοϋ λακπατουμένην (=τσαλαπατούμενη) έλευθερίαν, έξεγείρεται μεγαλειότερος του μεγαλοδόξου άρχαίου έλληνισμού κατά τούτο, ότι δέν είναι έλληνισμός μόνον των Αθηνών και τής Σπάρτης, των Θηβών και τής Πέλλης, τής Άλεξανδρείας τής Άντιοχείας, τής Νικομηδείας και του Περγάμου, άλλ' είναι έλληνισμός διήκων ανά πασαν τήν Άνατολήν (...) άπανταχοϋ όπου ένθα τό έδαφος έβάφη υπό έλληνικών αιμάτων.

Του τοιούτου μεγάλου και ενιαίου έλληνισμού τήν έξέγερσιν παρεσκεύασεν ή δουλεία. Του τοιούτου μεγάλου και ενιαίου έλληνισμού τήν άνάστασιν έπεχείρησεν ό μέγας άγών. Οι παίδες μετεβλήθησαν εις μαχητάς, οι γυναίκες εις άνδρας, οι άνδρες εις λέοντας, οι διδάσκαλοι εις στρατιώτας, οι καλόγηροι και οι ιεράρχες εις μάρτυρας».⁷

Σαράντος Καργάκος, Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821, Α΄ ΜΕΡΟΣ, Έκδοση Realnews, ΑΘΗΝΑ 2014, αποσπάσματα από σ. 13-32.

⁶Ανανήφω=ξεζαλίζομαι, γίνομαι πάλι νηφάλιος, ξαναβρίσκω τόν έαυτό μου.

⁷Σπυριδων Π. Λάμπρος: «Λόγοι και άρθρα, 1878-1902», εν Αθήναις εκ του τυπογραφείου Π. Δ. Σακκελαρίου, 1902, σ. 61.

ΕΙΔΑΝ...

...Αποστολή του 14ου Συντάγματος Πεζικού Χανίων που υπαγόταν στην V Μεραρχία Κρητών του ΕΣ ήταν, αρχικά, η κατάληψη της κορυφογραμμής της Τρεμπεσίνας και στη συνέχεια η εξασφάλιση της στενωπού της Κλεισούρας.

...Δύο τάγματα κατέλαβαν ύστερα από σκληρό αγώνα το Ύψωμα 1733.

Στη συνέχεια, οι ελληνικές δυνάμεις επιτέθηκαν κατά του Υψώματος 1923. Ήταν Γενάρης του '41. Χιονοθύελλα. Οι Χανιώτες του 14ου Συντάγματος είναι στα πόδια του βουνού. Στην κορυφή οι Ιταλοί Αλπίνοι. Κάθετη η βουνοπλαγιά. Άπαρτη.

«Αδύνατον» αναφωνεί ο Νικόλαος Σπένδος, ο Συνταγματάρχης, στην εντολή «προχωρείτε!». Πώς να στείλεις τους στρατιώτες στη σίγουρη σφαγή; Πώς να ανεβάσεις 1.500 παγωμένους στρατιώτες ακάλυπτους στην κάθετη, κρυσταλλωμένη βουνοπλαγιά, εκεί που δεν γαντζώνει μήτε σίδηρο και που τη γαζώνουν τα πολυβόλα; Ναι, είναι «Αδύνατον».

«Εγώ παιδιά θα πάω. Κι όποιος θέλει έρχεται. Άμα παγώνουμε εμείς εδώ κάτω, αυτοί εκεί πάνω θα 'χουν γίνει κούτσουρα».

Τον λένε Ησίοδο. Ησίοδο Τσίγκο. Μικρασιάτης από τα Βουρλά. Το μόνο αγόρι της οικογένειας που γλίτωσε από τους Τσέτες, χάρη σε έναν Τούρκο γείτονα που έκρυψε αυτόν και τη μάνα του σ' ένα κάρο. Και βγήκαν στα Χανιά... Τώρα, έφεδρος ανθυπολοχαγός, ελλείψει μονίμων, διοικεί τον 11ο Λόχο....

«Μα κ. Ανθυπολοχαγέ, ο Συνταγματάρχης δεν το ξέρει!»

«Θα του το πούμε άμα φτάσουμε».

Τον ακολουθούν σαράντα.

Ανεβαίνουν. Καρφώνουν τις ξιφολόγχες στον πάγο κι ανεβαίνουν. Δεν τους χτυπούν τα πολυβόλα. Μα τους χτυπά πιο άγρια η θύελλα. Τους ξυλιάζει τα πόδια, τους αχρηστεύει τα δάκτυλα. Μέχρι και το δάκρυ τους παγώνει. Ανεβαίνουν. Από τη μέση κι απάνω κάθε 50 μέτρα χάνουν κι έναν. Μα ανεβαίνουν. Φτάνουν στο 1924! Εφτά κι ένας ο ανθυπολοχαγός οκτώ... Τα ξυλιασμένα χέρια είναι αδύνατο να περάσουν ξιφολόγχη στα τουφέκια. Τις κραδαίνουν σα μαχαίρια και πέφτουν στα ιταλικά αμπριά. Άδεια! Ψυχή ζώσα! Οι Ιταλοί φοβήθηκαν τον παγωμένο θάνατο και φύγαν! Κατέβηκαν χαμηλά να σωθούν μέχρι να κοπάσει ο δαίμονας. Κονσέρβες, τσιγάρα, σοκολάτες, όλα στη θέση τους. Τακτοποιημένα. Το ίδιο τα βαριά πολυβόλα και δυο-τρεις μικροί όλμοι.

«Γυρίστε τα από την άλλη!» φωνάζει ο Ησίοδος. «Θα 'ρθούνε το πρωί!»

Ιανουάριος 1941

Και έρχονται το πρωί που 'χει πάψει η θύελλα... Και τους θερίζουνε τα δικά τους πολυβόλα! Όσοι ζούνε το βάζουνε τα πόδια, να ειδοποιήσουν πως την κορυφή την πιάσανε οι Έλληνες! Μα το ίδιο κάνει κι ο Τσίγκος. Φωνάζει στον γκρεμό, όσοι από τους δικούς του δεν είναι παγωμένοι, να μην ανέβουν. Να γυρίσουν στο Σύνταγμα. Να πουν πως θέλουμε ενισχύσεις στην κορυφή! Στο μεταξύ φαίνονται οι Ιταλοί στη βορινή ρίζα... Μα είναι αργά! Ο Παπαστεργίου, ο Μέραρχος, έχει προλάβει να τους ανεβάσει όλους στο βουνό! Ολόκληρη τη Μεραρχία Κρήτης! Αριστερά οι Ρεθυμνιώτες του 44ου. Στο Κέντρο οι Χανιώτες του 14ου και δεξιά οι Καστρινοί κι οι Λασιθιώτες του 43ου. Οι Ιταλοί δεν είναι δειλοί. Ορμούν. Πιάνονται χέρι με χέρι οι Κρητικοί με τους Τυρολέζους και τα παιδιά από τα Απέννινα. Γλιστρούν και πέφτουν αγκαλιασμένοι στις παγωμένες χαράδρες και στις τρύπες του βουνού. Κοντά δυο μέρες σκοτώνονται, ώσπου το πράμα γίνεται ξεκάθαρο. **Οι Κρητικοί πήραν την Τρεμπεσίνα!** *Κείμενο-ανάρτηση του Γιώργου Παπαδάκη (Γ.Δ.Π.) στο facebook, 28/9/2018.

Φεβρουάριος 360 μ.Χ.

Εγκαινιάζεται στην Κωνσταντινούπολη στις 15/2 ο πρώτος ναός της Σοφίας του Θεού –η Αγία Σοφία. Άρχισε με τον Μ. Κωνσταντίνο και τελείωσε με τον γιο του Κωνσταντίνο. (Πηγή: ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΟΛΕΜΙΚΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ, ΓΕΣ/ΔΙΣ, Αθήνα 1989)

Μάρτιος 1932

Γίνονται στην Αθήνα στις 25/3 τα αποκαλυπτήρια του Μνημείου του Άγνωστου Στρατιώτη στην Πλατεία των Παλαιών Ανακτόρων. Η αρχιτεκτονική σύνθεση είναι του Εμμανουήλ Λαζαρίδη ενώ το ανάγλυφο φιλοτεχνήθηκε από τους Κωνσταντίνο Δημητριάδη και Φωκίωνα Ρωκ. (Πηγή: ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΟΛΕΜΙΚΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ, ΓΕΣ/ΔΙΣ, Αθήνα 1989)

Επεμβατική & Διεγχειρητική Πυρηνική Ιατρική – Θεραπευτικές Εφαρμογές

Παρελθόν-Παρόν-Μέλλον-Φαντασία και Πραγματικότητα

Αρθρος Γεώργιος Σακαγιάννης, Πυρηνικός Ιατρός

Η παρούσα αποτελεί τμήμα ευρύτερης βιβλιογραφικής εργασίας, που συγκεντρώνει καταγεγραμμένες πρωτότυπες εφαρμογές ραδιοϊσοτόπων, πολλές από τις οποίες είναι ευφάνταστες και είναι πλέον αναπόσπαστο στοιχείο της ιστορίας της Ιατρικής, ενώ άλλες είναι οι αρχικές απόπειρες μετέπειτα εγκατεστημένων εφαρμογών ή που θυγατρικές τους βρίσκονται ακόμη σε trials. Με αυτόν τον τρόπο, αυτό το απόσπασμα φιλοδοξεί να συγκεντρώσει βιβλιογραφικά κάποιες απόπειρες που έγιναν, από τα πρώτα βήματα της Πυρηνικής Ιατρικής και στις θεραπευτικές της εφαρμογές, από τα χρόνια πριν το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, μέχρι την υπάρχουσα σήμερα σχετική συνεισφορά της διεθνώς, καθώς και την επιστημονική συζήτηση, σε θεωρητικό ή πειραματικό στάδιο, που εμπλέκει α και β σωματιδιακή θεραπεία και υπόσχεται ευρύτερη μελλοντική επέκταση.

Οι σύγχρονες βάσεις θεωρητικοποίησης και πειραματισμού κάθε επιστημονικής σκέψης ή απόπειρας για θεραπευτικές εφαρμογές της Πυρηνικής Ιατρικής λαμβάνουν υπόψη την ακτινοβόληση και τη βιολογική της απάντηση, ιδιαίτερως αν εντοπίζεται σε συγκεκριμένη βλάβη. Τα στοιχεία, λοιπόν, που είναι αυτονόητο ότι λαμβάνονται υπόψη είναι:

- ο ρυθμός εναπόθεσης της ακτινοβολίας στη βλάβη
 - το μέτρο ακτινοβόλησης της βλάβης
 - η πιθανή απελευθέρωση (διασπορά) ακτινοβόλησης από τη βλάβη
 - η συνολική σωματική πρόσληψη από την ακτινοβόληση σε βλάβη
 - η ραδιοβιολογία γεγονότων εντός βλάβης (αλληλεπίδραση με τη βιο-ύλη),
 - οι ανεπιθύμητες ενέργειες (από πιθανή απελευθέρωση αντιγόνων ή άλλων συστατικών) και, βέβαια,
 - η αντικειμενική και υποκειμενική απάντηση του ασθενούς.
- Οι βασικές απόψεις δε μιας ραδιονουκλιδικής κατανομής, ως βιολογικές επιδράσεις (κάποιες ακόμη υπό διερεύνηση) περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων και:
- τις προστιθέμενες επιδράσεις χημικής αλληλεπίδρασης και/ή ακτινοβόλησης (όπως, για παράδειγμα, η ενισχυμένη ογκοκτονική επίδραση της επισημασμένης με ¹³¹I ιωδοδεοξουριδίνης έναντι της ιωδοδεοξουριδίνης)
 - ευαισθητοποιτές ή αναστολείς επίδρασης της ακτινοβόλησης (π.χ. η αδριαμυκίνη ως αναστολέας κυτταρικού πολλαπλασιασμού μετά από ακτινοβόληση)
 - επιδράσεις χρόνου-δόσης:
 - i. καταστροφή επιδιορθωτικών μηχανισμών
 - ii. διαφοροποιός ευαισθησία ή αποκατάσταση στους φυσιολογικούς ή παθολογικούς ιστούς
 - iii. ρόλος της δημιουργούμενης ανοξίας.

Τύποι ραδιονουκλιδίων δυνητικά αξιοποιήσιμων στη θεραπεία είναι:

- καθαροί εκπομποί β ακτινοβολίας
- εκπομποί β ακτινοβολίας, που εκπέμπουν και γ ή ποσιτρόνια
- εκπομποί γ ακτινοβολίας με ηλεκτρόνια Auger ή ηλεκτρόνια μετατροπής
- εκπομποί α ακτινοβολίας (χορηγούμενα ή ενδογενώς παραγόμενα)
- ραδιονουκλίδια που υποβάλλονται σε σχάση.

Συγκριτικά, οι εκπομποί β και γ έχουν διανεμηθεί, ως εφαρμογές, μεταξύ της θεραπείας και της διάγνωσης, στην πράξη της Πυρηνικής Ιατρικής, χωρίς ωστόσο να χρησιμοποιούνται, ακόμη και σήμερα, μόνο καθαροί εκπομποί. Οι β εκπομποί είναι χρήσιμοι γιατί μεταφέρουν ιονίζουσα ακτινοβολία σε σχετικά περιορισμένο πεδίο ακτινοβόλησης, δεν μπορούν όμως να απεικονιστούν, αλλά μόνο να αυξήσουν την έκθεση στην ακτινοβόληση και να επιβαρύνουν τους όμορους ιστούς. Από την άλλη μεριά, η γ ακτινοβολία δεν έχει θεραπευτική αξία (εκτός από αυτή πολύ χαμηλής ενέργειας) γιατί επιτυγχάνει ευρύτερη ενεργειακή απόθεση, αλλά είναι ο κύριος τρόπος απεικόνισης στην Πυρηνική Ιατρική (με την εξαίρεση, πάλι, των χαμηλών ενεργειών, που δεν διαπερνούν τους ιστούς). Η δυνατότητα χορήγησης μακροβιότερων ραδιονουκλιδίων, σε περιπτώσεις που υπάρχει χρονικό παράθυρο για την επίτευξη της θεραπευτικής ακτινοβόλησης, επίσης διακρίνει σαφώς τη θεραπεία, αφού στη διάγνωση επιθυμητό είναι την αμέσως επόμενη στιγμή από την απεικόνιση να μην υπάρχει, κατά το δυνατόν, εναπομείναν φορτίο ακτινοβόλησης.

Θεραπευτικές Εφαρμογές Κ.Ν.Σ

Κάποιες από τις εφαρμογές, που έχουν κατά καιρούς επιτευχθεί, χαρακτηρίζονται από σχετικά υψηλή πρόσληψη στον στοχοποιούμενο ιστό και ελάχιστο εντοπισμό εκτός αυτού. Επί του ιστού στόχου μπορεί να εφαρμοστεί επαρκές χρονικό διάστημα για τη θεραπευτική καταστροφή (ablation) λόγω αντιστοίχως αποτελεσματικού χρόνου ημιζωής, εκπέμπει δε ελάχιστη γ ακτινοβολία με αποτέλεσμα μικρή επιβάρυνση των γειτονικών ιστών, αρκεί να επιτευχθεί χορήγηση που να αποφεύγει ή να ελαχιστοποιεί τη συστηματική κατανομή. Τα ραδιοφάρμακα που χρησιμοποιήθηκαν είναι: Colloidal ^{198}Au , ^{188}Re as perrhenate, ^{90}Y -DTPA (chelate), εφαρμόστηκαν δε επί στόχων όπως:

- Υπόφυση
- Βλεννογόνος χοριοειδούς πλέγματος
- Εντοπίσεις της λευχαιμίας ΚΝΣ
- Μεταστατικό νεόπλασμα του οπίσθιου βόθρου και του νωτιαίου μυελού.

Καταστροφή του χοριοειδούς πλέγματος (since McClure & group 1955)

Οι πρώτες εφαρμογές αφορούσαν χορήγηση καταρκίνης καολίνης απευθείας στην πλάγια κοιλία σε γάτες και σκύλους. Τα επόμενα χρόνια, λόγω υποσχόμενων αποτελεσμάτων, χορηγήθηκαν πειραματικά Colloidal ^{198}Au (4-8mCi) ή ^{188}Re (200mCi) ή $^{99\text{mTc}}$ -per-technetate (>100mCi). Τα ραδιοφάρμακα αυτά βρέθηκαν σε καλές συγκεντρώσεις στο χοριοειδές πλέγμα, επηρέασαν την παραγωγή του Ε.Ν.Υ., ελαττώνοντάς την (σε συνεχόμενες σειρές) κατά 32-44% και βελτίωσαν τον υδροκέφαλο, προκαλώντας εμφανή νέκρωση και αγγειακή ίνωση στο χοριοειδές πλέγμα αλλά και αιμορραγικές νεκρώσεις και οιδήματα σε περίξ ιστούς, με αποτέλεσμα η όλη απόπειρα να ανασταλεί.¹

Κρανιοφαρυγγίωμα

Το κρανιοφαρυγγίωμα, όγκος της υπόφυσης από εμβρικό ιστό και με συνολική επίπτωση σε παιδιά αλλά και σε ενήλικες της 5^{ης} και 6^{ης} δεκαετίας της ζωής 2:100.000 ήταν η επόμενη πρόκληση. Τοποθετήθηκαν, δια της ρινικής οδού, ραδιενεργά εμφυτεύματα ^{86}Rn ή ^{198}Au (σπόροι ή σφαιρίδια) ή ^{90}Y (χάνδρες ή ράβδοι),² με καλά αποτελέσματα, αλλά εγκαταλείφθηκαν λόγω των εν γένει προόδων της νευροχειρουργικής.

Κυστικό κρανιοφαρυγγίωμα

Η ενδοκοιλιακή θεραπεία με ^{32}P -colloid (χρησιμοποιήθηκε επίσης ^{90}Y -colloid) ελάττωσε τον κυστικό όγκο στο 90% των ασθενών και αποδείχθηκε εν γένει ασφαλής και αποτελεσματική.³

Λευχαιμία-Λέμφωμα

Όσον αφορά στην εμπλοκή του ΚΝΣ σε λευχαιμία ή λέμφωμα, είχε χορηγηθεί

¹Weiss: Selective radionecrosis of the choroid plexus for control of experimental hydrocephalus. J.Neurosurg.36:270-275, 1972.

²Escher: Hypophysectomie und radiogoldspeckung der hypophyse bei metastasierendem mammakarzinom. Schweiz.Med.Wochenschr.91:709, 1961.

³Pollock: ^{32}P intracavitary irradiation of cystic craniopharyngiomas: current technique and long-term results. Int.J.Rad.Onc.Biol.Phys. 1995;33:437-46.

ενδορραχιαία ^{90}Y -DTPA (1.0-8,7mCi) ή ^{169}Yb -DTPA, που πέτυχε απορροφούμενες δόσεις στον εγκέφαλο και τις μηνιγγικές επιφάνειες επαρκείς για θεραπεία, αλλά δεν κατοχύρωνε παρά μικρά διαστήματα ελεύθερα υποτροπών.⁴

Μυελοβλάστωμα-Επενδυοβλάστωμα

Σε περιπτώσεις μυελοβλαστώματος ή επενδυοβλαστώματος, μετά τη χειρουργική εκτομή και την εξωτερική ακτινοβολήση, χορηγούνταν ενδορραχιαία ^{198}Au (10-15mCi), επιτυγχάνοντας 75% επιβίωση άνω της 3ετίας. Οι εφαρμογές ανεστάλησαν μεσοπρόθεσμα, λόγω δημιουργουμένων ινώσεων που συμπιέζαν τις καρωτίδες ή συνδρόμου της ιππουρίδας.⁵

Αστροκύττωμα

Στα αστροκύττωμα (πολύμορφα γλιοβλαστώματα), για 4 τουλάχιστον δεκαετίες με προεξάρχοντες γιαπωνέζους ειδικούς,⁶ εφαρμόστηκε η μέθοδος BNCT (Boron Neutron Capture Therapy-Θεραπεία με αντίδραση νετρονικής σύλληψης), μέσω της πυρηνικής αντίδρασης $^{10}\text{B}(n,\alpha)^7\text{Li}$ (πολλά διαφορετικά σύμπλοκα ^{10}B). Με επιτυχία ακριβείας που έφτανε περίπου την κυτταρική διάμετρο (βεληνικές εντός ιστού <10μm), ακτινοβολούνταν η κύρια μάζα του όγκου μέσω κρανιοτομής. Δύο με τρεις βδομάδες μετά την πρώτη παρέμβαση, σε δεύτερη κρανιοτομή ακτινοβολούνταν δια απευθείας εκθέσεως η κοίτη του όγκου. Τα πολλά υποσχόμενα αποτελέσματα υποστήριξε η αντοχή του υποκειμένου ιστού, υπονομευόταν όμως από την κατά τόπους καταστροφή τριχοειδών και μικρών αρτηριολίων.

Λεπτομηνιγγικές μεταστάσεις

^{131}I χορηγήθηκε εντός του αραχνοειδούς χώρου για τις λεπτομηνιγγικές μεταστάσεις. Η εξωτερική ακτινοβολήση είναι ούτως ή άλλως περιορισμένη λόγω τοξικότητας. Αλλά και τα συστηματικά φάρμακα μπορούν να έχουν μικρή μόνο επίδραση στην περιοχή. Η ενδορραχιαία χημειοθεραπεία έχει περιορισμένη αξία λόγω χαμηλής διασποράς, μέσω των μηνίγγων, στα κύρια στρώματα του όγκου. Η ενδορραχιαία ανοσοραδιοθεραπεία (με τη χρήση αντισωμάτων) παραμερίστηκε λόγω τοξικότητας,⁷ αν και υπάρχουν πολλές υποσχόμενες έρευνες σε εξέλιξη. Η θεραπευτική χορήγηση ^{131}I επέδειξε μέτρια επιτόπια τοξικότητα, αλλά βελτιωμένη θεραπευτική επίδραση, ιδιαίτερα μετά τη χρήση βελτιστοποιημένων κινητικών και μεταφορικών παραμέτρων (στην πράξη φυσικών και χημικών παραμέτρων), που ενισχύουν την κλινική αποτελεσματικότητα αυτής της νέας, ουσιαστικά, θεραπευτικής μεθόδου.⁸

⁴Smith: Therapeutic irradiation of the CNS using intrathecal ^{90}Y -DTPA. Br.J.Radiol.48: 141-147, 1976.

⁵Fuller: Recent experience with intrathecal Au. A progress report. Am.J.Roentgenol. 122:75-79, 1974.

⁶Locher. Biological effects of therapeutic possibilities of neutrons. Am.J.Roentgenol.36:1, 1936, Hatanaka. A revised boron neutron capture therapy for malignant brain tumors. II. J.Neur.209:81, 1975.

⁷Brown: Intrathecal ^{131}I -labeled antitenascin monoclonal antibody 81C6 treatment of patients with leptomeningeal neoplasms or primary brain tumor resection cavities with subarachnoid communication: phase I trial results. Clin Cancer Res June 1996 2: 963.

⁸Yonggang: A Pharmacokinetic Model for Radioimmunotherapy Delivered Through Cerebrospinal Fluid for the Treatment of Leptomeningeal Metastases. J Nucl Med August 2009, v.50, n.8, 1324-31.

Θεραπευτικές Εφαρμογές Μυοσκελετικού Συστήματος Υμενίτιδα

Ενδοαρθρική θεραπεία για υμενίτιδες,⁹ με ραδιοφάρμακο το ¹⁹⁸Au, συζητείτο μεν από το 1958, άρχισε όμως να εφαρμόζεται ευρέως από το 1963. Τα σοβαρά μειονεκτήματα της μεθόδου περιλάμβαναν α. εκπομπή γ (που δεν συμμετείχε στην ακτινοβόληση του υμένα, με αποτέλεσμα αύξηση της συνολικής σωματικής ακτινοβόλησης), β. σημαντικές διαρροές (>10%), κυρίως μέσω των λεμφαγγείων (με αποτέλεσμα ακτινοβόληση των όρχεων και διπλασιασμό του κινδύνου γενετικής βλάβης) και γ. αυξημένη αγγείωση και κυκλοφορία, μέσα από τον φλεγμαίνοντα αρθρικό υμένα (που συνέβαλε στη συνολική λεμφοκυτταρική χρωμοσωμική βλάβη).

Προοδευτικά, χρησιμοποιήθηκαν εναλλακτικά τα ⁹⁰Y & ³²P, που εμφάνιζαν τα επιθυμητά φυσικά χαρακτηριστικά,¹⁰ όπως α. μεγαλύτερο μέγεθος σωματιδίων (μικρότερες διαρροές), β. καθαρή β εκπομπή (μικρότερη φυσική πιθανότητα γενετικής βλάβης), γ. μεγαλύτερη διαπερατότητα στους ιστούς από το ¹⁹⁸Au με παράλληλη ενδοαρθρική έγχυση υδροκορτιζόνης (με σκοπό τη μείωση της αρθρικής υπεραϊμίας) και ανάρρωση επί κλίνης (προς μείωση συχνότητας και ποσού εναπόθεσης στους τοπικούς λεμφαδένες).

Ιδανικά σκευάσματα, μέσα από τη συλλογή αντίστοιχης κλινικής εμπειρίας,¹¹ θεωρήθηκαν οι εκπομποί β σωματίων με διαπερατότητα/βεληνεκές το ακριβές, κατά το δυνατόν, πάχος του αρθρικού υμένα, για να αποφεύγεται η νέκρωση από ακτινοβόληση του αρθρικού χόνδρου ή του οστού· προτιμώνται πλέον στις αρθρώσεις των ισχίων, των ώμων, των αγκώνων, των αστραγάλων και των καρπών, το σουλφίδιο του ¹⁸⁶Re, των γονάτων το ⁹⁰Y, ενώ για τις μετακαρπιοφαλαγγικές και εγγύς μεσοφαλαγγικές αρθρώσεις το ¹⁶⁹Er-citrate.

Θεραπευτικές Εφαρμογές Ορογόνων Κοιλοτήτων

Από τα πρώτα βήματα της μεταπολεμικής ιστορίας της Πυρηνικής Ιατρικής, εφαρμόστηκε η θεραπευτική έγχυση σε ορογόνες κοιλότητες ραδιοφαρμάκων προς θεραπευτική παρηγορική αντιμετώπιση συμπτωμάτων από μεταστατικές εντοπίσεις σε μεταστατικό καρκίνωμα του πνεύμονα, της ωοθήκης, σε διάχυτο λέμφωμα, σε καρκίνους του γαστρεντερικού, των νεφρών ή της ουροδόχου κύστης.¹² Τα άμεσα αποτελέσματα περιλάμβαναν ναυτία και εμετό, διάρροια, κυάνωση, ταχύπνοια, ήπια υπερθερμία, ειλεό και άλλες γαστρεντερικές επιπλοκές. Οι επίμαχοι ορογόνοι υμένες ευρέθησαν μεν ινωμένοι και πεπαχυσμένοι, αλλά ιδιαίτερα αυτοί του λεπτού εντέρου και της ουροδόχου κύστης ιδιαίτερα εύθραστοι.

⁹Makin: Radioactive gold in the treatment of persistent synovial effusion. *Isr.Med.J.* 22:107-111, 1963, Topp: The treatment of persistent knee effusions with intraarticular radioactive gold. *Can.Med. Assoc.J.* 102:709-714, 1970, Ansell: Early studies in ¹⁹⁸Au treatment of knee synovitis. *Ann. Reum. Dis.*[suppl]32:1-2, 1973.

¹⁰Gumpel: Use of yttrium-90 in persistent synovitis of the knee. *Ann.Reum.Dis.* 32:223-227, 1973, Davis: Acute knee joint rupture after yttrium-90. *Ann.Reum.Dis.* 34:62-63, 1975, Bridgman: Synovium irradiation in the treatment of rheumatoid arthritis. *Q.J.Med.*42:357-367, 1973.

¹¹Ingrand: Characteristics of radioisotopes for intraarticular therapy. *Ann.Rheum.Dis.* [suppl] 32:3-9, 1973.

¹²Muller: Über die Verwendung von künstlichen radioaktiven Isotopen zur Erzielung von lokalisierten biologischen Strahlenwirkungen. *Experientia*, Sept. 1945 & Card: Summary of 10 years of the use of radioactive colloid in intracavitary therapy. *J.Nucl.Med.*1:195-198, 1951.

Περιτοναϊκή κοιλότητα

Μετά τον αρχικό ενθουσιασμό των εφαρμογών του ραδιενεργού χρυσού (με εκπομπή άχρηστης ακτινοβολίας γ), ο ³²P θεωρήθηκε πιο συμβατός (radiation-concentrated). Η θεραπεία θεωρήθηκε εξαρχής παρηγορική και η εφαρμογή της στις γοργά εξελισσόμενες κακοήθεις πλευρικές, περικαρδιακές συλλογές ή τον ασκίτη θεωρήθηκαν αντενδείξεις, με αρνητικά αποτελέσματα. Η περιγεγραμμένη νόσος (Stage I), που ακτινοβολήθηκε μετά το χειρουργείο, έδωσε καλύτερη 5ετή επιβίωση.

Σε εφαρμογή σε επίμυες με καρκίνο των ωοθηκών και ασκίτη, ενδοπεριτοναϊκά (ασκίτικο υγρό) ¹²⁵IUdR ή ^{Na}¹²⁵I ή ^{Na}¹³¹I, τα αποτελέσματα υπήρξαν μέτρια, αφού ήταν μεν άριστη η απευθείας ενέργεια στα καρκινικά κύτταρα (καμία επίδραση στον συμπαγή όγκο), αλλά τελικά όλα τα πειραματόζωα κατέληξαν από ασκίτη.¹³ Σε καρκίνο των ωοθηκών σε γυναίκες, η ενδοπεριτοναϊκή χορήγηση ³²P-colloid (αντί ¹⁹⁸Au-colloid) και κατόπιν του υποσχόμενου ⁹⁰Y-colloid (καθαρός εκπομπός β με μεγάλη διαπερατότητα επέτρεψε και αντίστοιχη απεικόνιση με χαμηλή ανάλυση (bremsstrahlung radiation ή και με πρόσμιξη ^{99m}Tc-colloid για ανάδειξη πιθανών διαμερισμάτων), επέδειξαν επίσης άριστη ενέργεια επί των καρκινικών κυττάρων.

Βαθμιαία, ενώ οι μικρόσφαιρες ⁹⁰Y εφαρμόζονταν από τη δεκαετία του '70, αυτή η πορεία έχασε έδαφος έναντι των μοντέρνων platinum based therapies, αλλά προτιμάται ακόμη ως συμπληρωματική θεραπεία σε σταδίου II επιθηλιακό ωοθηκικό καρκίνο.

Περικαρδιακή κοιλότητα

Η εφαρμογή ³²P σε κακοήθους αιτιολογίας περικαρδιακή συλλογή, σε μια ποικιλία κακοηθειών (μαστού, πνεύμονα, λεμφώματος κ.λπ.), δεν είχε ανεπιθύμητες ενέργειες και αποδείχθηκε πιο αποτελεσματική από την εξωτερική ακτινοβόληση αλλά και από την εφαρμογή μη ραδιενεργών σκληρυντικών παραγόντων, σε βαθμό που παρέμβαση χειρουργική επιχειρούνταν μόνο σε ασθενείς που δεν αποκρίνονταν θετικά. Το ³²P-colloid έχασε τη θέση του τα πρώτα χρόνια της νέας χιλιετηρίδας από τις μοντέρνες θεραπείες.¹⁴

Θεραπευτικές Εφαρμογές στο Ήπαρ Ηπατικές μεταστάσεις από καρκίνο του παχέος εντέρου

Αρχικά χρησιμοποιήθηκε ³²P chromic phosphate colloid με εφαρμογή δια της αρτηριακής παροχής του γαστρεντερικού (άνω μεσεντερίου και κοιλιακής αορτής). Οι ανεπιθύμητες ενέργειες αφορούσαν μετακτινική ηπατίτιδα, χωρίς ηπατική βλάβη ή έκπτωση της ηπατικής λειτουργίας και μέτρια λευκοπενία (επιπέδου ~3.000). Το αποτέλεσμα σε όλες τις δοκιμές ήταν τα πειραματόζωα καταρχήν και στη συνέχεια οι ασθενείς να καταλήγουν μεν, αλλά με ελεγχόμενη την ηπατική φάση της γενικευμένης νόσου τους. Έτσι, πιο μακροπρόθεσμα, κρίθηκε ότι τα κλινικά πλεονεκτήματα μπορούσαν να υποσκελίσουν τις ανεπιθύμητες ενέργειες.¹⁵

¹³Bloomer: Therapeutic application of ¹²⁵I labeled iododeoxyuridine in an early ascites tumor model. *Curr.Top.Radiat.Res.Q.* 12:513-525, 1977.

¹⁴Dempke: Treatment of malignant pericardial effusion with ³²P-colloid. *Br.J.Cancer* 1999;80,1955-7.

¹⁵Nolan: Internal hepatic radiotherapy. *Am.J.Roent* 124, 596-599, 1975.

Ηπατοκυτταρικό καρκίνωμα

Με παρόμοιους μηχανισμούς χορηγήθηκε ^{131}I -lipiodol, μετεχειρητικά (μετά εκτομή εγχειρήσιμου HCC), ελλείπει άλλων οικονομικά αποτελεσματικών θεραπειών που μπορούν να θέσουν σε κίνδυνο την ήδη χαμηλή λειτουργία του ήπατος. Η τεχνολογική πρόοδος οδήγησε στις γυάλινες μικρόσφαιρες ^{90}Y (^{90}Y glass microspheres ή ^{90}Y -GMS) για ηπατικό ραδιοεμβολισμό, με ανεκτή ανώτατη δόση και μικρό ποσοστό εξωηπατικής εναπόθεσης for hepatic radioembolization with tolerable maximum dose and small percentage of extrahepatic deposition. Ο συνδυασμός ^{90}Y -GMS με ηπατική αρτηριακή χημειοθεραπεία απέδωσε εξαιρετικά αποτελέσματα όσον αφορά στην απόκριση του όγκου αλλά και στη συνολική επιβίωση.¹⁶

Θεραπευτικές Εφαρμογές εντός του Όγκου

Τα ραδιοφάρμακα ^{225}Ra , ^{198}Au , ^{125}I , ^{192}Ir και ^{103}Pd έχουν δοκιμαστεί με τεχνικές που ενέπλεκαν free-hand εμφυτεύσεις έως US ή CT κατευθυνόμενα πρότυπα συστήματα. Η πλέον δημοφιλής προσέγγιση είναι η κατευθυνόμενη υπερηχογραφικά εμφύτευση πηγών ^{125}I ή ^{103}Pd σε προστατικό καρκίνο, με τη συνοδεία ή όχι εξωτερικής ακτινοβολήσης. Σε συνδυασμό με τις ανωτέρω τεχνικές, έγιναν και προσπάθειες εφαρμογής, υπερηχογραφικά κατευθυνόμενες, εντός του όγκου ^{90}Y -GMS για HCC και ηπατικές μεταστάσεις.

Τα αποτελέσματα ήταν εξαιρετικά με πλήρη καταστροφή του όγκου σε άνω του 90% των με βιοψία ελεγχόμενων ασθενών, που βρίσκονταν υπό έλεγχο. Μένει όμως να αξιολογηθεί η αποτελεσματικότητα σε ελεγχόμενες μακροπρόθεσμες μελέτες, που θα συνυπολογίζουν την κλινική αποτελεσματικότητα με το οικονομικό κόστος και άλλες τοπικές θεραπείες.¹⁷

Ενδολεμφική χορήγηση ^{131}I -Ethiodol

Είναι γνωστή η μέθοδος σταδιοποίησης δια του λεμφογράμματος (αλλιώς λεμφαγγειογραφίας), σε συνδυασμό πάντα με την κλινική εξέταση, για την αποκάλυψη, εκτός των άλλων, τυχόν χωροκατακτητικών βλαβών σε κάποιο επιχώριο λεμφαδένα. Περιλαμβάνει ευρεία εκτομή του μελανώματος σε υγιή ιστό, ως να επρόκειτο για σταδίου I και, μετά τη διενέργεια λεμφαγγειογραφίας, 3 εβδομάδες μετά, en block αφαίρεση φρουρού ή φρουρών λεμφαδένων.

Η χορήγηση ^{131}I -Ethiodol δια της ίδιας οδού βρέθηκε τη δεκαετία του '40 ότι επιτύχανε τη συρρίκνωση των λεμφαδένων και την καταστροφή και του πρωτοπαθούς όγκου, σε περιπτώσεις κακοήθους μελανώματος σταδίου I έως III. Αντίθετα, δεν μπόρεσε να πιστοποιηθεί ευεργετική κλινική ανταπόκριση σε περιπτώσεις σταδίου IV. Τα αποτελέσματα, βέβαια, ήταν καλύτερα σε σύγκριση με αυτά από την απλή χειρουργική εκτομή, με αποτέλεσμα να θεωρηθεί πολλά υποσχόμενη τεχνική

¹⁶Lau: Adjuvant intra-arterial ^{131}I -lipiodol for resectable HCC: a prospective randomised trial. *Lancet* 1999;353:797-801 & Andrews: Hepatic radioembolization with ^{90}Y containing glass microspheres: preliminary results and clinical follow-up. *J.Nucl.Med.* 1994;34:1637-44.

¹⁷Tian: US-guided internal radiotherapy using ^{90}Y -GMS for liver malignancies. *J.Nucl.Med* 1996;37:958-63 & Ho: Internal radiation therapy for patients with primary or metastatic hepatic cancer: a review. *Cancer* 1998;83:1894-1907.

(1967), που άξιζε περαιτέρω δοκιμών. Οι περαιτέρω δοκιμές πιστοποίησαν και ενίσχυσαν ακριβώς την αξία του λεμφογράμματος και της ανίχνευσης του φρουρού λεμφαδένα, αλλά η θεραπεία με ^{131}I αποσιωπήθηκε μέσα από τη συνολική επέκταση των χειρουργικών τεχνικών.¹⁸

Ενδοστεφανιαία Θεραπευτική Εφαρμογή

Μια σύγχρονη πολλά υποσχόμενη μέθοδος είναι η ενδοστεφανιαία (Intracoronary Radiation Therapy ή συντετμημένα ICRT). Αμέσως μετά από τυχόν επανάληψη PTCA ένα δεύτερο μπαλονάκι κατευθύνεται στο διευρυμένο αγγειακό τμήμα πλήρες ^{188}Re . Μετά από την τοπική ακτινοβολήση το όλο σύστημα αφαιρείται και αποστέλλεται προς απομείωση (decay). Πολλά ραδιοϊσότοπα έχουν δοκιμαστεί στη μέθοδο με τη βέλτιστη διαθεσιμότητα να επιτυγχάνεται τελικά με τη γεννήτρια $(^{188}\text{W})/(^{188}\text{Re})$.

Σε όλες τις κλινικές παραμέτρους η ακτινοβοληθείσα ομάδα είχε καλύτερο αποτέλεσμα σε σύγκριση με ασθενείς που αντιμετωπίστηκαν με placebo, ενώ ιδιαίτερα εξυπηρετεί το γεγονός ότι το ραδιοφάρμακο και η μέθοδος είναι ασφαλή, εύκολα εφαρμόσιμα, συγκριτικά φθηνά και αποτελεσματικά.¹⁹ Μέχρι στιγμής, η διάθεση των γεννητριών $^{188}\text{W}/^{188}\text{Re}$ δεν έχει εγκριθεί, παρά μόνο για ερευνητικούς λόγους, ενώ προωθείται και η τυχαίοποιημένη σύγκριση των ενδοπροθέσεων (stents) που αποδεσμεύουν φάρμακα και μπορεί να αποδειχθούν αξιόλογη προοπτική.

Τα παραπάνω επιχειρούν να στοιχειοθετήσουν το μακρό ιστορικό, από τα πρώτα

βήματα της Πυρηνικής Ιατρικής, πάνω στις επεμβατικές θεραπευτικές εφαρμογές

της, που κατέληξαν στις gold standard τεχνικές, αυτή τη στιγμή, της θεραπείας με

^{90}Y -GMS και της ICRT, με πολλές δοκιμές να βρίσκονται ακόμη σε εξέλιξη και που

οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη το κοινό συμφέρον και την ασφαλιστική κάλυψη

του ευρέος πληθυσμού αλλά και την ελεύθερη αγορά και τα ιδιωτικά συμφέροντα

των φαρμακευτικών σκευασμάτων και των Υπηρεσιών Υγείας.

¹⁸Pack, G. T., Scharnagel, I. M., and Morfitt, M.: The principle of excision and dissection in continuity for primary and metastatic melanoma of the skin. *Surgery* 17: 849-866, 1945 & Conway H., Hugo N., McKinney P.: Excision of Glands in Continuity for Malignant Melanoma Review of End Results Following Several Techniques. *Arch Surg.* 1967;94(1):129-133. doi:10.1001/archsurg.1967.01330070131025.

¹⁹Biersack Hans-Jurgen, *Clinical Nuclear Medicine*, Springer 2007, p. 526-532.

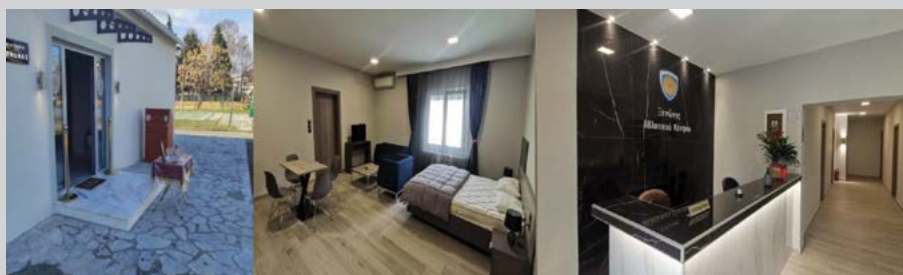
Στοιχεία δράσεων που υλοποιήθηκαν Ανακατασκευή/Κατασκευή/Αναβάθμιση

Ανακατασκευή κτηρίου και δημιουργία δύο διαμερισμάτων στην Κάσο.

Κατασκευή ΣΟΕΠΟΠ 4 διαμερισμάτων στο Στρατόπεδο «ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ», στο Χαϊδάρι.

Δημιουργία 6 ξενώνων στο Στρατόπεδο «ΠΛΑΣΤΗΡΑ», στη Λάρισα.

Δημιουργία Ξενώνων στην 80 ΑΔΤΕ στην Κω.

Δημιουργία ξενώνων στην 96 ΑΔΤΕ, στη Χίο.

Δημιουργία 5 ξενώνων στο Στρατόπεδο «ΜΑΚΕΔΟΝΟΜΑΧΟΥ ΛΙΤΣΑ», στην Καστοριά.

Παράλληλα βρίσκεται σε εξέλιξη:

- η κατασκευή 13 διαμερισμάτων ΣΟΑ (κτήριο Α΄) στο Στρατόπεδο «ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ»
- η κατασκευή 26 διαμερισμάτων ΣΟΑ (κτήριο Β΄-Γ΄) στο Στρατόπεδο «ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ»
- κατασκευή-ανακαίνιση 77 στρατιωτικών οικιών, ανά την επικράτεια
- η κατασκευή 13 νέων οικημάτων υπό δημοπράτηση στην ΠΕ/ΑΣΔΥΣ.

Ανακαίνιση (τοποθέτηση θερμοπρόσοψης)
του ΣΤΕΠ Στρατοπέδου
«ΥΠΛΓΟΥ (ΠΒ) ΠΕΡΙΣΣΑΚΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ»

Κοινωνική Προσφορά

Εθελοντική αιμοδοσία στο Στρατόπεδο «ΥΠΛΓΟΥ (ΠΒ) ΠΕΡΙΣΣΑΚΗ ΓΕΩΡΓΙΟΥ» από την οποία συγκεντρώθηκαν 16 φιάλες αίματος.

Μέριμνα Προσωπικού

➔ Με κύριο μέλημα τη στήριξη του προσωπικού και των οικογενειών του, το ΓΕΣ συνεχίζει να αφουγκράζεται τις ανησυχίες του και να υλοποιεί ενέργειες προς διευκόλυνση της καθημερινότητάς του.

➔ Με σκοπό τη μείωση της διασποράς του κορωνοϊού (COVID-19), συνεχίστηκε η τήρηση των μέτρων που έχουν ληφθεί για την προστασία από τη μετάδοσή του, σύμφωνα με τις κατευθύνσεις της Κυβέρνησης, του ΕΟΔΥ και των εκδοθέντων διαταγών του ΓΕΕΘΑ.

➔ Σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, εγκρίθηκε η εφαρμογή μειωμένου ωραρίου εργασίας σε δικαιούχους προστάτες ΑΜΕΑ.

➔ Η διαδικασία επικοινωνίας των Στελεχών με τον κ. Α/ΓΕΣ, προς επίλυση προβλημάτων που τους απασχολούν σε προσωπικό και υπηρεσιακό επίπεδο, συνεχίστηκε σύμφωνα με την ΠαΔ 4-45/2019/ΓΕΣ/Β1/4γ (Παρουσιάσεις Αξκών-Ανθτών-Υπεξκών στον κ. Α/ΓΕΣ).

Περισσότερα θέματα Μέριμνας Προσωπικού στην ιστοσελίδα του www.army.gr

Ενημέρωση επί του ΕΚΟΕΜΣ

Ιστορική Ανασκόπηση

➔ Η ιδέα ίδρυσης του ΕΚΟΕΜΣ ξεκίνησε από το έτος 1990 με σχετική εισήγηση προς το ΔΣ/ΜΤΣ, καθώς αποτέλεσε απαραίτητη κοινωνική αναγκαιότητα, προκειμένου να:

- Εξισώσει, λόγω της οικονομικής αδυναμίας του ΜΤΣ, το καταβαλλόμενο μέρισμα στους μερισματούχους του Στρατού Ήφρας, με αυτό που καταβάλλεται από τα Μετοχικά Ταμεία των άλλων Κλάδων των Ενόπλων Δυνάμεων, αλλά και με αυτό που εισπράττουν συνολικά οι μερισματούχοι που προέρχονται από την ΕΛ.ΑΣ. (πρώην Χωροφυλακή), οι οποίοι ενισχύονται από ειδικό επικουρικό ταμείο (νυν ΕΤΕΑ).

- Καταστεί δυνατή, η ικανοποίηση της προσδοκίας των ασφαλισμένων, που είναι η συμπλήρωση από την επικουρική ασφάλιση, της διαφοράς μεταξύ του συντάξιμου μισθού ενέργειας και της καταβαλλόμενης σύνταξης.

➔ Την 31η Δεκεμβρίου 1996, ιδρύεται ο ΕΚΟΕΜΣ, με το ν.2448/1996 (άρθρα 8,9).

Αποστολή

Αποστολή του ΕΚΟΕΜΣ είναι η οικονομική ενίσχυση των 24.391 μερισματούχων του Μετοχικού Ταμείου Στρατού, προερχομένων αποκλειστικά και μόνο από τον Στρατό Ήφρας.

Νομική Μορφή

Ο ΕΚΟΕΜΣ είναι ανεξάρτητη οικονομική υπηρεσία, η οποία τελεί υπό την εποπτεία και τον έλεγχο του ΥΠΕΘΑ δια του ΓΕΣ/ΔΟΙ. Δεν αποτελεί Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου (ΝΠΔΔ), πλην όμως, ως προς τη λειτουργία του, διέπεται από τις διατάξεις που ισχύουν για ΝΠΔΔ, καθόσον λειτουργεί ως Κλάδος του ΜΤΣ. Διοικείται από 6μελή Διοικούσα Επιτροπή, τα μέλη της οποίας διορίζονται με απόφαση του κ. Α/ΓΕΣ, με τριετή θητεία.

Οργάνωση

Η λειτουργία του ΕΚΟΕΜΣ διεξάγεται από Στρατιωτικό Προσωπικό του Στρατού Ήφρας, σύμφωνα με την υπό στοιχεία Φ.951.1/93/1273248/Σ.4445/02 Νοε 20/ΥΠΕΘΑ/ΓΕΣ/ΔΟΙ/1γ απόφαση κ. ΥΠΕΘΑ (ΦΕΚ Β´ 4960/20).

Πόροι

➔ Οι Πόροι του ΕΚΟΕΜΣ προέρχονται από τις ακόλουθες πηγές:

- Μηνιαία κράτηση σε ποσοστό 0,85% επί του βασικού μισθού των εν ενεργεία μετόχων του ΜΤΣ
- Κράτηση 10% επί του μερίσματος των μερισματούχων του ΜΤΣ
- Από νομοθετημένους πόρους, όπως οι τόκοι των χρηματικών διαθεσίμων του ΕΚΟΕΜΣ
- Από νομοθετημένους πόρους που καθορίστηκαν με διοικητικές αποφάσεις του ΥΠΕΘΑ/ΓΕΣ κατά εξουσιοδότηση Νόμου.

► Τα ακαθάριστα συνολικά έσοδα του ΕΚΟΕΜΣ και ο μέσος όρος ανά κατηγορία εσόδων, κατά τη δεκαετία 2012-2021, εμφανίζονται στην Προσθήκη «1» του Παραρτήματος «Α» του παρόντος.

Χρηματοοικονομικά Στοιχεία

Σύμφωνα με τα οριστικά οικονομικά στοιχεία έτους 2021, η χρηματοοικονομική θέση του ΕΚΟΕΜΣ έχει όπως παρακάτω:

► Έσοδα Π/Υ:	49.413.555,61€
► Έξοδα Π/Υ:	44.390.663,77€
► Δημοσιονομικό Αποτέλεσμα:	5.022.891,84€
► Ύψος μερίσματος προς διάθεση έτους 2021:	40.296.528,00€
► Χρηματικά διαθέσιμα:	87.682.850,00€
► Μερ. Κοινού Κεφαλαίου ΤτΕ (Χρεόγραφα):	9.548.289,07€
► Χαρτοφυλάκιο Μετοχών:	510.171,70€

Παροχές

► Το 90% των καθαρών εσόδων (σύνολο εσόδων μετά την αφαίρεση των πάσης φύσης λειτουργικών και διοικητικών δαπανών), διανέμεται τον επόμενο χρόνο ως οικονομική ενίσχυση.

► Η οικονομική ενίσχυση του ΕΚΟΕΜΣ υπολογίζεται για κάθε μερισματούχο με βάση τα δικαιούμενα, για αυτόν, μερίδια για τα οποία λαμβάνει μέρος από τον ΜΤΣ, επί την τιμή μεριδίου της οικονομικής ενίσχυσης του ΕΚΟΕΜΣ. Η τιμή μεριδίου για το έτος 2022 ανέρχονταν σε 4,9383 €. Η διαχρονική εξέλιξη της τιμής του μεριδίου, εμφανίζεται στην Προσθήκη «2» του Παραρτήματος «Α» του παρόντος.

Δικαιούχοι Οικονομικής Ενίσχυσης

Δικαιούχοι της οικονομικής ενίσχυσης του ΕΚΟΕΜΣ είναι οι μερισματούχοι του ΜΤΣ, προέλευσης αποκλειστικά από τον Στρατό Ήφρας. Ειδικότερα:

- Οι μέτοχοι του ΜΤΣ, οι οποίοι εξέρχονται του Στρατεύματος και δικαιούνται σύνταξη
- Τα μέλη των ορφανικών οικογενειών, τα οποία δικαιούνται μέρος από το ΜΤΣ σε ποσοστό αντίστοιχο με αυτό του μερίσματος.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΟΛΙΚΩΝ ΕΣΟΔΩΝ ΕΚΟΕΜΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ 2012-2021

ΑΑ	ΠΗΓΗ ΕΣΟΔΩΝ	ΕΤΟΣ										ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ ΕΣΟΔΩΝ ΚΑΤΑ ΕΤΟΣ (€)	ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙ ΤΩΝ ΣΥΝΟΛΙΚΩΝ ΕΣΟΔΩΝ
		2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021		
1	Αντίμισο Τροφολογίας Απόρων Οπλιτών	8.667.506,14	6.592.458,19	7.316.711,31	7.348.962,32	7.520.263,75	7.569.688,63	7.937.371,28	7.638.628,08	5.571.867,52	6.851.728,68	7.304.488,59	15,3%
2	Μερίσματα Στρατών	6.567.719,42	6.313.865,90	6.313.397,44	6.713.397,44	6.801.662,96	6.898.266,92	7.622.787,69	6.913.586,76	7.011.790,01	7.150.161,30	6.839.061,24	14,3%
3	Πόροι ΥΓ (Παροχή Νοσηλείας – Πύληση Φοιτητών)	1.067.278,09	3.649.683,09	4.091.881,72	8.489.461,72	9.918.389,18	12.128.795,16	6.549.448,04	5.378.624,08	4.071.544,63	6.138.670,01	6.150.377,33	12,9%
4	ΗΕΕ – Έξοδα Μεταθέσεων – Επίδομα Αλοδαφής	11.200.633,42	4.359.626,72	4.359.626,72	4.359.626,72	3.905.290,05	3.620.276,79	3.209.777,84	3.313.768,78	3.637.254,26	3.493.775,45	4.580.301,27	9,6%
5	Μερίσματα (ΠΕΘΑ – ΣΟΑ – ΚΑΥΥ – Ένοπλες)	4.054.923,90	4.248.328,81	3.954.337,34	3.781.661,05	4.736.328,11	4.816.953,30	4.429.169,88	4.348.139,49	3.772.975,61	4.282.460,93	4.204.693,62	8,8%
6	Μερίσματα ΜΠΣ	4.718.459,49	4.275.430,26	4.270.712,45	4.097.846,11	4.252.604,32	4.008.773,29	4.165.665,13	4.100.237,91	3.773.437,23	4.039.906,29	4.170.309,03	8,7%
7	Διαπιστευμένοι Πόροι – Άλλες Στρατιωτικών Εκμίσθων	5.167.980,13	3.200.929,39	4.634.495,90	4.174.863,76	4.125.184,39	4.157.526,07	3.965.700,92	3.943.042,64	3.831.594,32	3.720.993,01	3.485.959,40	7,3%
8	Τόκοι Στρατιωτικών Εκμίσθων - ΚΚΕΚΟΕΜΣ	1.285.924,67	1.095.942,89	937.327,57	1.325.249,90	1.471.937,10	1.734.450,12	2.146.514,32	2.037.064,24	1.696.999,59	1.310.478,72	1.488.948,91	3,1%
9	Τόκοι Στρατιωτικών Εκμίσθων - ΚΚΕΚΟΕΜΣ	1.141.212,43	1.009.618,35	2.029.393,59	1.202.465,67	1.314.090,95	0,00	1.160.320,62	1.138.290,15	1.290.655,43	1.469.443,51	1.176.047,17	2,5%
10	Εσοδα από προηγούμενες χρήσεις	0,00	336.468,54	1.064.127,85	159.834,28	1.043.818,11	1.759.884,25	1.818.121,68	32.701,65	408.000,48	187.376,11	685.033,10	1,4%
11	Εσοδα από καταθέσεις χρηματικών διαθεσίμων	1.475.647,42	902.505,79	1.090.494,56	540.480,66	279.161,59	469.965,19	591.816,64	378.301,69	191.959,39	105.613,78	602.593,71	1,3%
12	Τόκοι από καταθέσεις χρηματικών διαθεσίμων	1.277.808,95	790.707,19	546.795,88	413.376,52	491.605,27	499.069,49	417.889,69	415.767,29	271.513,89	289.629,28	539.337,25	1,1%
13	Κέρδη από ΚΥΜ	353.313,91	419.505,96	426.745,23	413.376,52	491.605,27	503.363,99	414.615,23	444.464,51	347.187,50	330.328,29	414.452,64	0,9%
14	Κέρδη Λιστών	4.489.669,61	2.487.949,15	2.453.082,24	2.368.579,16	2.894.723,13	2.683.965,23	2.360.043,96	2.466.100,26	1.601.384,61	2.428.119,55	2.624.269,59	5,5%
15	Λοιπές Πηγές (ΓΥΣ, ΧΙ-ΕΔ, ΚΒΕΣ, κ.λπ.)	47.077.888,93	38.548.544,46	44.529.453,40	46.157.810,65	49.148.525,46	50.883.967,32	47.439.372,56	43.297.605,59	39.486.791,62	42.495.982,20	47.671.963,81	100,0%
	ΣΥΝΟΛΟ												

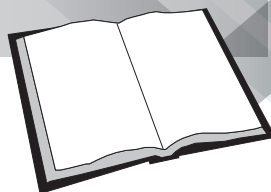
ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗΣ ΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΙΜΗΣ ΜΕΡΙΔΙΟΥ ΕΚΟΕΜΣ

ΕΤΟΣ	ΤΙΜΗ ΜΕΡΙΔΙΟΥ	ΜΕΤΑΒΟΛΗ
1998	1,6493 €	---
1999	2,4740 €	+ 50%
2000	3,2164 €	+ 30%
2001	4,0205 €	+ 25%
2002	4,8247 €	+ 20%
2003	5,7896 €	+ 20%
2004	6,6500 €	+ 15%
2005	7,1155 €	+ 7%
2006	7,3300 €	+ 3%
2007	7,5500 €	+ 3%
2008	7,5500 €	---
2009	7,5500 €	---
2010	7,5500 €	---
2011	6,7950 €	- 10%
2012	6,7950 €	---
2013	6,1155 €	- 10%
2014	5,1982 €	- 15%
2015	4,9383 €	- 5%
2016	4,9383 €	---
2017	4,9383 €	---
2018	4,9383 €	---
2019	4,9383 €	---
2020	4,9383 €	---
2021	4,9383 €	---
2022	4,9383 €	---

Στρατιωτικές εκδόσεις

ΣΤΟΥΣ ΠΙΝΑΚΕΣ που ακολουθούν περιλαμβάνονται συγγράμματα γενικών και ειδικών γνώσεων επί στρατιωτικών και εγκυκλοπαιδικών θεμάτων Ελλήνων και ξένων συγγραφέων, αντίτυπα των οποίων διατίθενται προς πώληση.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΣ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗΣ

A/A	ΚΩΔΙΚΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ	ΤΙΤΛΟΣ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	ΕΤΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ	ΑΣΙΑ €
1	84	Ιστορία Σταυροφοριών, Τόμος Γ΄	1976	1,76
2	92	Προβλήματα Πολέμου στην Αρχαία Ελλάδα	1981	1,76
3	97	Ήπειρος Προμαχούσα	1982	1,76
4	100	Γ΄ Παγκόσμιος Πόλεμος (Τζον Χάκκετ)	1983	2,34
5	108	Ο Επιτήδειος Ουδέτερος	1985	2,34
6	110	Παντουρκισμός	1986	1,76
7	111	Το δικαίωμα να είσαι άνθρωπος, Τόμος Γ΄	1986	2,06
8	113	Ιστορία Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, Τόμος Α΄	1988	1,76
9	116	Διοίκηση και Ηγεσία (Δνση Μελετών ΓΕΣ)	1988	0,88
10	117	Πρακτικές Οδηγίες Δκσης Μικρών Κλιμακίων (Δνση Μελετών ΓΕΣ)	1988	0,30
11	118	Διοικητική (Management)	1988	0,58
12	121	Οι Γερμανικές Εκστρατείες στα Βαλκάνια (Κέντρο Ιστορίας των Η.Π.Α.) (Μετάφραση - Απόδοση Αντγου ε.α. Νικόλαου Κολόμβρα)	1994	1,76
13	122	Προσωπικός Υπολογιστής	1989	0,58
14	125	Οι Επικίνδυνοι Άνδρες, Τόμος Α΄ (Αντγου ε.α. Χρήστου Φωτόπουλου)	1994	5,86
15	126	Οι Επικίνδυνοι Άνδρες, Τόμος Β΄ (Αντγου ε.α. Χρήστου Φωτόπουλου)	1995	5,86
16	128	Το Ημερολόγιο μιας Καταστροφής (Μετάφραση Υπτγου ε.α. Κων/νου Κανακάρη)	1996	4,10
17	129	Στρατιωτική Επιθεώρηση 1883-1884	1995	2,94
18	130	Θεματικό Ευρετήριο Μελετών Στρατιωτικής Επιθεώρησης και Συγγραμάτων 1981-1995	1996	2,94
19	132	Διεθνείς Συμφωνίες, Συνθήκες και Συμβάσεις (Υπτγου Γεωργίου Γκορέζη)	2000	1,76
20	133	Ο Πόλεμος και οι Άνθρωποι (Στγού Dereney) Ανατύπωση Εκδόσεως της Στρατιωτικής Επιθεώρησης Ιουλίου 1939	1998	8,8
21	134	Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων 1828-1998, Τόμος Α΄ (Αντγου ε.α. Χρήστου Φωτόπουλου)	1997	4,7
22	135	Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων 1828-1998, Τόμος Β΄ (Αντγου ε.α. Χρήστου Φωτόπουλου)	1998	4,7

23	136	Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων 1828-1998, Τόμος Γ΄ (Αντγου ε.α. Χρήστου Φωτόπουλου)	1998	4,70
24	137	Πακτωλός γνώσεων, παροιμιών και γνωμικών	2000	2,94
25	138	Εγχειρίδιο του Καλού Διοικητού (Αντγου ε.α. Νομικού Θεοδώρου Λ. Γούλα)	2000	2,94
26	139	Θεματικό Ευρετήριο Μελετών (1991-2001) & Ευρετήριο Συμπληρωματικών Εκδόσεων (1991-2001)	2002	8,00
27	ΔΙΑΦ. 2	Το Σύνταγμα της Ελλάδος	1986	0,16
28	ΔΙΑΦ. 21	«Ωδές» του Α. Κάλβου	1992	14,68
29	ΔΙΑΦ. 29	Ήμμεσος Στρατηγική (Β. Η. Liddell Hart)	2001	5,86

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΕΣ/ΔΙΣ (ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΣΤΡΑΤΟΥ)

A/A	ΚΩΔΙΚΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ	ΤΙΤΛΟΣ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	ΕΤΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ	ΑΣΙΑ €
1	1	Ο Μακεδονικός Αγώνας και τα γεγονότα στη Θράκη (1904-1908)	1988	7,04
2	2	Επιχ/σεις κατά των Τούρκων σε Μακεδονία και ν. Αιγαίου 1912 (Α΄)	1988	4,70
3	3	Επιχειρήσεις κατά των Τούρκων στην Ήπειρο (1912/13) (Β΄)	1992	6,96
4	4	Ο Ελληνικός Στρατός κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους (1912/14) (Γ΄)	1992	9,40
5	5	Επίτομη Ιστορία Βαλκανικών Πολέμων (1912/13)	1987	3,52
6	8	Η Ελλάς και ο Πόλεμος στα Βαλκάνια	1958	3,18
7	9	Η συμμετοχή της Ελλάδας στον Πόλεμο (1914-1918)	2012	4,18
8	10	Επίτομη Ιστορία της Συμμετοχής του Ελληνικού Στρατού στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο	1994	6,46
9	11	Το Ελληνικό Εκστρατευτικό Σώμα στη Μεσημβρινή Ρωσία (1919)	1955	14,88
10	13	Ο Ελληνικός Στρατός στη Σμύρνη	1957	4,94
11	14	Επιχειρήσεις Φιλαδέλφειας - Προύσσης - Ουσάκ	1957	4,10
12	15	Επιχειρήσεις Φιλαδέλφειας - Προύσσης - Ουσάκ (σχεδιαγράμματα)	1957	2,34
13	16	Επιθετικά Επιχειρήσεις Δεκ 1920-Μαρ 1921	1957	3,52
14	16	Επιθετικά Επιχειρήσεις Δεκ 1920-Μαρ 1921	1963	19,22
15	17	Επιχειρήσεις Ιουνίου-Ιουλίου 1921	2012	5,50
16	18	Επιχειρήσεις προς Άγκυρα (Μέρος Α΄) 1921	1965	5,42
17	18	Επιχειρήσεις προς Άγκυρα (Μέρος Α΄) 1921	2012	3,52
18	19	Επιχειρήσεις προς Άγκυρα (Μέρος Β΄) 1921	1965	3,52
19	20	Τα προ της Τουρκικής Επιθέσεως γεγονότα Σεπ 1921-Αυγ 1922	2012	4,88
20	21	Το Τέλος της Μικρασιατικής Εκστρατείας, Τόμος Α΄ (Υποχωρ. Αγώνες Α΄ και Β΄ Σ.Σ.)	2012	6,44
21	22	Το Τέλος της Μικρασιατικής Εκστρατείας, Τόμος Β΄	2012	5,00
22	23	Επιχειρήσεις εις Θράκη (1919-1923)	1969	19,50
23	27	Αίτια και Αφορμές Ελληνοϊταλικού Πολέμου	2016	3,70
24	28	Ιταλική Εισβολή 1940	2012	6,12

25	29	Ελληνική Αντεπίθεση 1940	2012	4,22
26	30	Χειμερινές Επιχειρήσεις - Ιταλική Επίθεση Μάρτιος 1941	2012	3,48
27	31	Αγώνες εις Ανατολική Μακεδονία και Θράκη (1940/41)	1956	3,52
28	31	Αγώνες εις Ανατολική Μακεδονία και Θράκη (1940/41)	2012	5,60
29	32	Το Τέλος μιας Εποποιίας Απρίλιος 1941	1959	29,24
30	33	Η Μάχη της Κρήτης 1941	1961	4,40
31	33	Η Μάχη της Κρήτης 1941	2012	3,52
32	34	Επίτομη Ιστορία Ελλ./Ιταλ.-Ελλ./Γερμ. Πολέμου (1940-1941)	2012	3,24
33	40	Το Ελληνικό Εκστρατευτικό Σώμα στην Κορέα 1950/55	2017	4,92
34	45	Η Υγειονομική Υπηρεσία κατά τη Μικρασιατική Εκστρατεία (1919/22)	2012	4,34
35	46	Η προς Πόλεμον Προπαρασκευή του Ελληνικού Στρατού (1923-1940)	1969	21,92
36	47	Ανεφοδιασμοί-Μεταφοράι κατά τη Μικρασιατική Εκστρατεία (1919/22)	1967	5,28
37	48	Εφοδιασμοί του Στρατού σε Όπλα και Πυρ/κά ΠΖ-ΠΒ (1940/41)	1982	2,34
38	49	Η Υγειονομική Υπηρεσία κατά τον Πόλεμο 1940/41	1982	1,76
39	50	Ευρετήριο Πολεμικών Γεγονότων Ελληνικού Έθνους	1989	4,10
40	51	Αγώνες και Νεκροί του Ελληνικού Στρατού, 1940/45	1989	15,84
41	56	Ο Ελληνοτουρκικός Πόλεμος 1897	1993	6,46
42	57	Η Ειρηνευτική Αποστολή στη Σομαλία	1996	4,98
43	58	Ο Ελληνικός Στρατός στη Μέση Ανατολή 1941/45 (Ελ Αλαμείν-Ρίμνι-Αιγαίο)	1996	5,28
44	59	Αρχεία Εθνικής Αντίστασης (1941-1944), (8 τόμοι-συνολική τιμή)	1998	56,00
45	60	Αρχεία Εμφυλίου Πολέμου (1944-1949), (16 τόμοι-συνολική τιμή)	1998	104,00
46	61	Ιστορία του Ελληνικού Στρατού	1997	4,70
47	62	Η Ελληνική Δύναμη στην Αλβανία (ΕΛΔΑΛ) (Απρ-Αυγ 1997)	1998	4,70
48	63	A Concise History of the Balkan Wars 1912-1913	1998	5,86
49	64	An Index of Events in the Military History of Greek Nation	1998	5,86
50	65	An Abridged History of the Greek-Italian & Greek-German War 1940/41	1997	5,86
51	66	Ο Βορειοπαιρωτικός Αγώνας	1997	5,86
52	67	A concise history of the participation of the hellenic army in the first world war 1914-1918	1999	6,74
53	68	History of the Hellenic Army 1821-1997	1999	8,5
54	69	Στρατιωτική Οργάνωση & Πολεμική Τέχνη των Αρχαίων Ελλήνων	1999	19,36
55	71	Η Συνοπτική Ιστορία του Γενικού Επιτελείου Στρατού (1901-2001)	2001	13,86
56	73	Επίτομη Ιστορία της Εκστρατείας στη Μικρά Ασία 1919-1922	2002	17,30
57	73	Επίτομη Ιστορία της Εκστρατείας στη Μικρά Ασία 1919-1922	2012	4,26
58	74	The Battle Of Crete	2002	20,14
59	75	Η Υγειονομική Υπηρεσία κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους 1912-1913	2002	15,04
60	76	The struggle for Macedonia and the events in Thrace 1904-1908	2003	12,80
61	77	A Concise History of the Campaign in M. Asia 1919/22	2004	32,40
62	78	Ιστορικές Ονομασίες Ενεργών Συνταγμάτων και Ταξιαρχιών (ΠΖ-ΤΘ-ΕΔ)	2004	24,80

63	79	Ιστορία της Οργάνωσης του Ελληνικού Στρατού 1821-1954	2006	22,00
64	80	Ο Οπλισμός του Ελληνικού Στρατού (1866-2004)	2008	10,96
65	81	Ευρετήριο Αρχείου Καποδιστριακής Περιόδου: Στρατιωτικά Τεκμήρια (1827-1833)	2007	2,54
66	82	Concise History of the Hellenic Army General Staff	2007	8,70
67	83	Η Σημασία των Ιστορικών Αρχείων στην Αντικειμενική Συγγραφή της Ιστορίας-Φορείς που τηρούν Ιστορικά Αρχεία-Διαδικασίες Πρόσβασης στο Αρχειακό Υλικό	2009	3,78
68	84	Οι Ελληνοαμερικανοί Εθελοντές στην Εθνική Αντίσταση	2012	3,12
69	85	Η Συμβολή της Ελλάδας στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο	2009	8,32
70	86	Οι πολιτικοστρατιωτικές σχέσεις Ελλάδας-Γαλλίας	2011	2,40
71	87	Οι κυριότερες μάχες του Ελληνικού Στρατού (1897-1955)	2012	2,42
72	88	Μνήμες Πολέμου 1897-1974	2012	7,28
73	89	Επιχείρηση Καλάβρυτα	2012	1,44
74	90	Στρατιωτική Οργάνωση και Πολεμική Τέχνη της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας	2013	6,62
75	91	Πρακτικά Ημερίδας για τα 100 Χρόνια από την Έναρξη των Βαλκανικών Πολέμων	2013	6,80
76	92	Το Εκστρατευτικό Σώμα της Ελλάδας στην Κορέα, (1950-1955), Τόμος Β΄, Συμπληρωματικοί Πίνακες Προσωπικού	2014	1,36
77	93	Σέξτου Ιουλίου Φροντίνου Στρατηγήματα	2015	1,92
78	301	The Northern Epirus Struggle	2002	13,58
79	94	The Warrior 's Ethos, the National Psyche and Soldierly	2016	3,58
80	95	Ο Ελληνικός Στρατός κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, Τόμος Α΄	2017	3,50
81	96	Ο Ελληνικός Στρατός κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, Τόμος Β΄	2019	4,10
82	97	The Hellenic Expeditionary Force in Korea (1950-55)	2020	9,08
83	98	Lemnos Island, Armistice of Mudros and the end of World War	2021	6,10
84	99	Τα καταφύγια της Αττικής 1936-1956, Τόμος Α΄	2021	31,42
85	100	Τα Απομνημονεύματα του Βλαδίμηρου Κολοκοτρώνη	2022	15,00

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να προμηθεύονται, κατόπιν συνεννόησης, τις παραπάνω εκδόσεις όλο το έτος –εκτός από τους μήνες Ιανουάριο και Φεβρουάριο– από τα παρακάτω σημεία:

- ΤΥΕΣ/Β΄ Δνση, Λ. Μεσογείων 227-231, ΣΤΓ 1020 (Στρατόπεδο Παπάγου), τηλ: 210 655 2673.
- Γραφείο Ενημέρωσης Κοινού, Λ. Μεσογείων 227-231 (Υπουργείο Εθνικής Άμυνας), τηλ: 210 659 8661, 210 659 8666.
- ΕΚΕΜΣ Αθήνας (τηλ: 210 765 2478, 210 767 5495).
- Στρατιωτικό Πρατήριο 1ης Στρατιάς.
- Στρατιωτικά Πρατήρια Κοζάνης, Βέροιας, Θεσσαλονίκης & Ξάνθης.

Στο στρατιωτικό και πολιτικό προσωπικό του ΥΕΘΑ, τα συγγράμματα διατίθενται με έκπτωση 50% επί της τιμής, σύμφωνα με το Αριθμ. Φ. 900/489223 Σ. 626, άρθρο 2.